

F Ceteris solitus sum ne tacebo / p̄fessos
 mibi specialiter instituire ad quatuor obser-
 uanda. Nam quo ad crimina pre ceteris de-
 testor in eis os mēdacijs ⁊ p̄iurijs detra-
 ctionibusq; deōstū. **D**an⁹ q̄z violentas et
 rapaces. Tactus deniq; libidinosos ma-
 xime monstrosos. damnatosq; legibus
Primū obseruandū est vt summope si-
 bi caueāt. ne deinceps sint occasio ruine ⁊
 damnatōis alioz. quoniā istud est p̄riū
 demonis officiū bene iussum est. Si nō
 caste. tamē caute. hoc est secrete ⁊ solitarie
 sine lesiōe vel scādalo cuiuscūq; **S**ecūz
 est. vt seductos olim ab eis / aut suos i ma-
 lum cōplices / studeant quātū discretē po-
 tuerint ad emendatiōem reducere. immo
 ⁊ alios p̄ eis. quatin⁹ ⁊ ipsi qui p̄i⁹ demo-
 nū nūc p̄ hoc angelozū fungātur officijs
Tertū est vt si peccauerint de cetero (p̄
 vt est humana fragilitas) semp tamē ad-
 hibeāt tempore ⁊ loco ip̄m p̄fessionis an-
 tidotū. quā nihil esse valiturā obtestor ite-
 rum ⁊ iterū. si nō fuerit integra ⁊ sufficien-
 ter explicās atq; dinumerās cognita cōfi-
 tentis peccata. cum circūstantijs maxime
 eis q̄ peccati sp̄m mutāt. **Q**uartū est.
 Indico nempe singulis nō obligatorie
 sed exhortatorie sepius. vt teneāt facilem
 quandā obseruariōez pro omni tempore
 vite sue. tam pro rememoratiōe ⁊ quadā
 satisfactōe peccatorū integre simul con-
 fessorū q̄z pro cautela aliqua futurozū.
 Utor vero p̄muniter hoc modo. vt dicāt
 singulis dieb; bis pater noster ⁊ aue **D**a-
 ria semel de mane ⁊ semel de sero. cū toti-
 dem p̄strationib; ad terrā. si ⁊ vbi cōmo-
 de fieri poterit. Raro autē muto in hoc
 pro magnitudine ⁊ varietate criminū di-
 uersitate h̄mōi obseruariōnū. quoniā vix
 istud fieret ⁊ in alijs penitentijs secretio-
 ribus p̄t scrupulosius varietas talis tra-
 di. **O**si in hoc innocētes cū nocētib; exe-
 quem / nō conquerātur innocētes. qz nō
 min⁹ obligati sunt qui ne similes eēt no-
 centib; ipse prohibuit manutenuitq;
Hanc vero quadruplicē institutiōez pro
 puulis / metro ludēs cōprehēdi. vt eas al-
 tiori mēte reponāt. **N**ō opere aut verbis.
 alios corrueris vnq; **S**it satis ipsa tibi
 p̄ditio propria **S**i q̄s p̄dideris monitis
 actis ve nefandis. Discrete ad rectū mor-
 reuocare stude. Non pudor obsistat / tua
 quin cōfessio plene. **C**rimina scira notet.

vel nocet illa tibi **T**u de cōfessio grat⁹ tu
 ne recidiues **S**igno aliquo facili / iugiter
 esto memor **A**d extremū vsq; quo puu-
 li diligitis infantia. **U**t quid diligitis va-
 nitatem ⁊ queritis mendaciū. **V**enite fi-
 denter. nulle viarum insidie. nullus latet
 anguis in herba **C**ōmunicabim⁹ mutuo
 bona sp̄alia / quia tpalia vestra nulla re-
 quiro **E**go vobis doctrinā. vos mibi ora-
 tionē impendetis. immo orabim⁹ pinui-
 cem vt saluemur. **S**ic angelos nostros vi-
 cissim letificabimus / in quozū solennita-
 te hec scribo. **S**ic forte. nec iā forte. s; cer-
 ta spe misericordiā inueniem⁹ apud p̄z
 nostrū. dum obediem⁹ voci sue in accessu
 nostro ad eū. ego puocando / vos exequē-
 do. **N**ec deerūt p̄ / gratie ⁊ deuotōis am-
 plexus / in p̄nti miseria cōsolatorū / post-
 modū glorie cōsummate p̄petua vnitas
 subsequet **A**d quā nos omēs / qui spiritu
 paruuli esse debemus / inuitat ipse **J**esus
 spiritali collocutiōe ⁊ afflatu iugiter in-
 spirās ⁊ dices. **S**inite puulos veire ad me.

Incipit opusculū

eiusdem. de cōtractibus ad instantiā prio-
 ris ⁊ p̄uentus dom⁹ carthusie in sabaudia
 Anno dñi. **M**.ccccx. **V**erse Januarij.

Incipit probemū

Qui volunt diuites fieri inci-
 dūt in laqueū ⁊ tentatiōem
 diaboli ⁊ desideria multa et
 inutilia et nociua. q̄ mergūt
 hoīes in interiū ⁊ p̄ditōem
Radix enim omnū maloz est cupiditas
 quā quidā appetentes / errauerunt a fide.
 ⁊ inseruerūt se multis doloribus. **T**u ve-
 ro o homo dei hec fuge. **N**ec est aposto-
 lica ammonitiō cōformis sententie chri-
 sti. **N**on potestis deo seruire et mānone.
Sed ve filijs **A**dā post peccatum.
 quos oportet trāsire per viā contractū
 ciuilium. vbi meū ⁊ tuum perstrepuunt et
 altercantur. **U**bi dolos fraudes laqueos
 deceptionis / sp̄ergit ⁊ abscondit inimic⁹
 dum iniqua rebus precia suadet imponi
 dum nō satis attendūt homines quod ait.
Buido carthusien⁹. **R**ationalis creature /
 vera perfectio est. vnamquāq; rem tanti
 habere quanti habēda est. sicut pluris est
 aīa q̄ esca. fides ⁊ equitas q̄ pecunia. **Q**
 Quo fit vt sp̄iales etiā dei homines / vix
 euadūt pericula. licet nolint diuites fieri.

De contractibus

licet dicant ex sententia/habentes alimēta
z quibz regamur/his contēti sim⁹ Incū/
bit siquidē eis/vel p se vel p suos/ambu
lare viā que dura est z anfractuosa/cōtra
ctuum.plena laqueis.z funibz circūpleta
peccatoz. ¶ Tales igit qd agent/qualit
obediēt aplo iubēti.¶ Vero o hō dei hec
fuge: Nūquid debuerāt prout alibi loq̄t
extra mūdū exisse. nedū animo sed corpe
qui nec fodere valent.z mendicare erube
scunt.z de altario viuere habēt. ¶ Vero
prouidit idem apls dum prioribz verbis
cōtinuo subiūxit. Sectare autē iusticiā.
Hec est enī que cōmutatōnem oēm equo
precio mēsurat numerat z ponderat. Iu
sticiā vero docet ipsa sapiētia.p quā se te
ste/legū cōditores iusta decernūt. Hinc il
la sapientissima salomonis oratio. Vir
te sapiētiā de celis sanctis tuis.vt meuz
sic z meū laborer. ¶ Sit z ipsa nobiscū
volentibz inq̄rere q̄ sit via regia cōtractu
um ciuiliū ad euitandas offendiculoz tē
diculas. ¶ Mōuuit hoc attētare petitio
quorundā hominū dei casum offerēs p/
plexū apd eos quos exaudire caritas ius
sit z inclinauit sapiētia pollicens.q̄ eluci
dant me inq̄t/vitam eternā habebunt.
Erūt autē p̄tiones due. Prima resoluet
materiā cōtractuū ad terminos iuris diui
ni z naturalis.sub quintuplici quaterna
rio considerationū. Altera sub totidē p/
positionibz/particularē casum q̄ petitus
est attinget z absoluet.

¶ Explicat probemū. Incipit tractat⁹.

¶ Sequitur prima

pars principalis Incipit p̄m⁹ q̄ternari⁹
Consideratio prima

Contractuū boītatē aut ma
licia/ doctrinalit inuestigare
volentibus/necesse est in pri
mis cognoscere qd noīs. et
qd rei. qd sez sit cōtractus. et
de cōtractuū spēs. ¶ Tradit hoc aristotē
tiles esse primū z p̄riū in omī disciplina
siue sciētia. qm̄ ignorātes terminos/ de fa
cili palogifant. ¶ Potest at cōtractus. ita
breuiter describi. Cōtract⁹ est cōmutatio
ciuilis legitima. Cōmutatio ponit p ge
nere Ciuilis addit ad dīnam mutationū
naturaliū. q̄s cōsiderat phiā natural. con
tractus enī spectat ad ethicā siue moralē

phiā. Subiūgit legitima. i. legi cōfor
mis/ ad dīnam cōtractuū illicitoz vel ille
gitimoz. ¶ Inuēta est aut cōmutatio ci
uilis post p̄ctm. qm̄ statuz innocētie/ ha
buisset oīa cōia. ¶ Rursus cōmutatōnū
ciuiliū. multiplices sunt spēs. Una est vē
ditio. altera est emptio hñtes se correlatiē
adinuicē. venditio in agēre z emptio i re
cipiēre. Locatio z cōductio. silem hñtes
correlatōem. Mutuatio actiue z passiue.
silt se hñtes correlatiue. Datio liberalit et
receptio gratuita. Pōt itez extēdi cōmu
tatio ciuilis/ ad matrimonialē cōiunctio
nē maris z femine. de q̄ nihil ad p̄s. ¶
Cōstat igit q̄ cōtract⁹ est spēs iusticie. ne
dū prout est general virtus. sed spēalis. z
spēali illi⁹ que dicit iusticia cōmutatiua.
Propterea si debeat plena resolutio fieri
necesse est puenire ad diffinitōez iusticie.
p differētiās int medias. Un qz cōmuta
tio ciuilis/ nō hz fieri nisi p translatōem
dñij vel vsus vel vtriusqz/ consequēs est vt
sciat qd sit dñij. z qd dñs z quot sunt spe
cies dñij. Un dñij p̄tās est p̄inq̄ assumē
di res alias vel vt alias/ in sui facultatē vel
vsu licitū fm iuray leges/rationabili
ter institutas.

¶ Consideratio II

Contract⁹ ex q̄ est cōmutatio ci
uilis legitima. z legitimū dī qd ē
cōforme legi. necesse ē agnosce
re qd sit lex/ q̄les insup z q̄t sint
ei⁹ spēs. fundat vt p̄cedēs. Legū nēpe alia
est pure diuina. alia est pure natural. alia
canonica. alia pure positua alia ciuil pu
re z ipa positua. Sūt z alie mixte ex aliq̄
b⁹ p̄dictis legibz. ¶ Ignorat⁹ itaqz vel nō
p̄siderat⁹ h̄mōi diuisiōibz z diōibz/ nō p̄t
h̄ri certa z p̄fecta resolutio. notificās diffi
nitōez. ¶ Quid p̄terea dicat meū. qd tu
um. neqz p̄ se q̄s q̄s sc̄tus sit licit⁹ vel il
licit⁹. licit⁹ vel illicit⁹ inq̄ de se vel suo ge
nere. aut ex sol accidētaliū circūstātijs. q̄
nō cadūt sub arte. S; qm̄ alibi tradita ē
sub compendio ista resolutio/ illam ad p̄
sens non reperimus.

¶ Consideratio. III.

Contractuum diuisio/species z
sufficiētia/ sic haberi p̄t. z ex
pedit agnoscere. Aut enim per
fctū trāstert dñij. aut sol⁹ vsus

Si primo modo hoc est dupl. qz vel fit mediante precio. z sic sunt due species correlatiue. emptio z venditio. Vel fit sine precio. z ita sunt due species correlatiue mutuatio actiua z passiuua. Unde mutuu dicitur quia de meo facio tuu. Pot ad di tertia species. que proprie no est contractus sed est liberalis datio seu donatio vel elemosyna. Ad di tertia species que dicitur campio seu cambiu. vbi fit translatio dominij de aliqua re ad alia rem. remanentibus ambabus in sua eentia. vryini ad frumentu. vel vestis ad sotularu. vel pecunie ad pecunia / qz ius hec species reducat ad emptioem vel venditioem. Vel si solus transfert vsus / redit ad locatione vel pductione. comodatione vel accomodatione.

Si autem contractus sit talis virtute cuius transferretur vsus rei / retento dominio hoc contingit dupliciter. Quia vel hoc fit sine precio mediante. z sic sunt due species correlatiue. comodatio z accomodatio. Aut fit mediante precio / z sic sunt due species correlatiue. locatio z conductio. Potest ad di tertia species que dicitur censualis pssio vel emphyteosis. vel datio ad firma. Ad de ref quarta species q est impignoratō. nisi qz ibi no est est pprie translatio. sed tantum modo depositio p securitate mutui vel comodati vel crediti. Deniqz notari pr. qz in aliqb rebus non est dominiu sepatuz ab vsu vt in pecunia numerata cui dominiu est vsus. alioquin frustra esset. Ut insup ecouerso in cibo. cui vsus est ipsa rei consumptio. Et ita proprie no sepatur hic vsus a dominio. Unde consurgit non pua turbato apud aliquos nihil habere se dicentes in proprio vel in communi.

Consideratio IIII

Contractu diffinitōes in specialitales tales pnt elici ex pmissis. **V**enditio est contractus p que fit translatio dominij alicui rei. de vno ad alteru / precio legitimo mediante. Ita qz ibi est mery z preciu. z emes z vendens. Nec refert si sint plures ementes vel vendetes vt in coitate. Et dicit mery aliquado pecunia. aliqn ius ipam recipiendi. aliqn est propriu corpus / serui alicui. **M**utuatio est contractus p que fit translatio dnij ad alteru / nullo pocio mediante. no quide ad sp vel p sp. qz ia eet liberalis

donatio. **C**ampio est contractus p que fit translatio dnij vni rei ad altera. sic qz vna e preciu alteri / nec differt mery a pocio. Et inde surgit dnna ab emptoe z venditoe coter dictis. vbi pciu z mery distinguunt.

Donu est translatio rei ab vno in alteru liberalis z irredibil. non ei pactio est vel intentio / qz fiat redditio. qz ia non eet donu pure gratuitu.

Rursus comodatio e contractus p que fit translatio vsus rei de vno ad alteru / nullo pocio mediante / reteto dnio.

Locatio e contractus p que fit translatio vsus rei de vno ad alteru / aliq pocio mediante / reteto dnio.

Censualis pssio videt mixta ex venditione z emptione. locatio z pductione qm fit ibi qda translatio dnij rei z vsus sui. ad tps solu. vel cu certis modificacionibus appositis. Possent ex his elici descriptiones illicitoz contractuu. possz etiā fieri pbu de pmissis p metaphorā z translatioe ad spūalia. vt dicim regnū celoz emi. z qd recipit ad vsurā / sed omittim.

Postremo qm susceptio pntis opusculi. principalt est non de qlibet contractu plene loq. sed ad inuestigadu qz contractus vere dicat vsurarius. vt radicatus et apte possit cognosci / curabim causas aliqs remouere / ppter qs possit videri aliquibz qz contractus aliqs eet vsurari / vel illegitimus siue non licit. loquētes pcpue de legitimo vel illegitimo fm legē pure diuinā vel pure naturalē. psupposito lapsu generis hūani seu pcti. Et prio de venditione z emptione fiat sermo z hoc in scōo qterna nostrarz considerationū.

Incipit secundus

quaternarius.

Consideratio quinta.

Venditionis z emptionis contractus / non ideo paise dicit illegitimus. quia sit vtilior vni pri qz alteri vt vendenti qz ementi vel econtra. Possent aliquis opinari contractu. quia contractus species est iusticie commutatiue. q respicit equalitatē rei que venditur. ad rem q emif. vt seruet cqlitas iustitij. propter quā equalitatē. facili obseruandā. inuenta est moneta vel numisma vel pecunia. sicut pulcre deduxit philosophus z facile est aduertere considerati distātiās locoz. z varietatē. nūc abundātie. nūc indigētie in rebz commutādis.

De contractibus

Nihilominus apparet veritas nostre consideratōnis in practica vulgata et approbata. per omnes fere nationes. dum venditur et emitur redditus perpetui ut decem denarij reddituales perpetui / pro centum vel ducentis in pecunia numerata. Constat in hoc casu quotidiano / quod infra .xx. annos emens poterit recipere totam pecuniam traditam. remanente sibi sua possessioe ex integro. immo facta fortassis melioratione. Sunt alij casus ostendentes veritatem huius consideratōis. sed hic vnicus ad p̄ns sufficiat. Unde textus **Leui. xxv.** sic habet qui vendiderit domum suam intra muros vrbis / habebit licentiam redimendi donec vno annus impleat. si non redemerit annis circulus fuerit euolutus / emptor possidebit eam. et posteri eius in perpetuum et redimi non poterit etiam in iubileo. Notentur hec tria. Primo quod venditio perpetua / licita est. Secundo quod venditione non inficit conditio redimendi. Tertio quod si emptor / post .x. vel .xx. annos velit vendere illud quod emit suo venditori qualicumque precio. non tenetur fructus medij tempis deducere in precij recompensatōnem.

Consideratio. VI

Unditionis et emptōnis contractus non ideo precise dicitur illegitimus / quod res vendita potest ad certum tempus redimi seu retrahi leges super hoc constituta. Dicentes oppositum / condemnaret supremum legislatorem deum in legibus suis iudicialibus / datis per moysen populo iudeorum sicut est textus apertus **Leui. xxv.** mox allegatus. vbi patet quod vendens hereditatem / poterat redimere immo et sine redemptione reuertebatur hereditas in anno iubileo. Cuncta inquit regio possessionis vestre / sub redemptionis conditioe vendetur. De caetero lex inducitur hic / non quod obliget per nunc populum christianum / nisi pro quanto nouiter institueretur per legislatorem legitimum / in ista patria vel in illa. sicut factum est de multis legibus iudicialibus legis antiquae. quemadmodum praeterea leges civiles non artant in foro ecclesiastico. nisi pro quanto per legislatorem ecclesiasticum firmate sunt. Sufficit autem ad propositum monstrasse per licitam legem veterem veritatem nostre consideratōis. quod scilicet de lege pure diuina et naturali / contra quas

agere nusquam fas est. non habet quod de ratione venditionis licite sit quod non valeat redimi res vendita. sic quod non interponatur conditio redimendi lege publica vel quata voluntate

Consideratio. VII

Unditionis et emptōnis contractus / non ideo precise dicitur illegitimus / quia pactum potestatis redimendi rem venditam ad tempus certum vel incertum vendens et emens in posterum fuerit. Sequitur ex precedenti. quia si in ista lege publica / potest homini contractus fieri non repugnat legi diuinae vel naturali quoniam ita fieri possit lege vel conuentione priuata quicquid sit alicubi de prohibitione positua

Consideratio. VIII

Unditionis et emptōnis contractus / non ideo precise dicitur illegitimus iure diuino ac naturali / dum propter libertatem redemptoris vendite rei. res ipsa minori precio venditur vel emitur. Deducitur primo per institutōem legislatoris publicae si fiat ex hoc mensuratio precij secundum ampliorem dominij super rem emptam. Constat enim quod in casu consideratōis / cedit res empti / ipsi emptori in minus amplum dominium / quam si non posset redimi. et contra venditor non ita plene denudat se totaliter a dominio sue rei quam vendit. Si igitur potest precium augeri / dum ius vel dominium est pinguius latius et verius / dominio diminuto potest per precium diminui. Pro quo facit textus **Leui. xxv.** qui sic habet. Quanto minus tempus numeraueris / tanto minus emptori constabit. Confirmatur ex consideratōne contractus qui est locutio vel conductio vbi fit translatio solius vsus retento dominio. Quis enim nesciat tempari vel augeri precium / iuxta tempus et vsus comoditatem maiorem vel minorem. Elicitur ex praemissis haec veritas. quod non est de intrinseca ratione venditionis aut emptōnis / quod fiat sine lucro alterius prius / et sine spe vel pacto redemptionis seu retractōnis pervenientem aut eius causam habentes.

Sequitur nunc videre

quid de iure positivo sit vel esse potest de ratione contractuum. Et hoc in tertio quaternario considerationum.

Incipit terti' qua-

Aternarius Consideratio nona
 Arbitrio legislatoris/ subiacet
 contractuum modificatio/ limi-
 tatio vel amplificatio. **D**edu-
 citur ex hoc. **Q**uod ad legislatoris spectat legu
 institutio. Formalis autem ratio contractu-
 um/ consistit in conformitate ad leges sicut
 patet ex ditione contractus que est commutatio
 civilis legitima id est conformiter ad leges
 facta. Unde contractus matrimonialis de
 quo min' videt' cum sit de iure naturali.
 subijcit tamen arbitrio legislatoris. scz pa-
 pe vel ecclie. alioqn non posset fundari ille
 gitimatio quorundam personarum ad matrimo-
 niale contractum. Immo et arbitrium tale le-
 gislatoris/ extendit etiam ad for' conscientie
 et penitentie. vt non quilibz peccator possit
 se cuiuslibet sacerdoti subijcere/ ad consecu-
 tionem sacramentalis absolutiois

Consideratio X

Arbitrio legislatoris fas est. quoniam
 expedit et decet/ contract' aliq's
 nunc validare nunc inuvalidare. p
 tempo'z. loco'z. personar'z et aliar'
 circumstantiar'z/ variata qualitate. **D**e-
 ducit primo p exemplum legislatoris supre-
 mi dei. qui licet multa iudicialia statuerit
 in antiq' lege pro regimine populi iuda-
 ci: nihilominus sic tempauit illa iudicia
 tempe legis euagelice/ q' illa commisit illis
 quibus ait. Qui vos audit me audit. Et p
 apostolum suum Omnis anima pot'rib' sublimio-
 ribus subdita sit. Et ad hoc est sententia co-
 coris omnium doctorum. imo totius ecclie.
 Unde que diceret hoc argumentum esse vali-
 dum. Lex antiqua iudicialis sic vel sic dice-
 bat precipiendo vel prohibendo/ ergo talis
 nunc agere christiani tenent falleret. quoniam hec
 consequentia/ nedum falsa est. sed hereticalis
Ex quo sequit' hec veritas q' dum redi-
 mis hereditas vendita/ non est necessarium
 deducere fructus medios pceptos. nisi si
 alia lege que antiqua fuerit institutum

Consideratio XI

Arbitrio legislatoris humani/
 non est possibile quoslibet tra-
 ctus ita suis legibus moderari
 quoniam subsequi posset multiplex abu-
 sus. **S**unt ad hoc auctoritates iurium plures

et expimeto quotidiano cognoscim'. **N**on
 tamen frustra conat' legislator ad modera-
 tionem contractuum dum facit quod in se est/ ad p-
 clusionem abusu. condendo leges vniuersa-
 liter positas. que quales esse debeant. **I**sidor'
 ponit. Nihilominus obseruandum est illud co-
 mitem. Ne quod nimis. Et illud sapientis. noli
 esse iustus nimis. **V**idem' enim in pluribus
 q' multiplicatoes institutionum et penarum/
 sic inuoluunt populos/ q' fit eis iugum intole-
 rabile et inuolutio laqueorum. **E**xemplum da-
 tum est alibi in materia symonie. et hic pot' ac-
 cipi in materijs usurarum/ quibus dum grat' ad-
 itus precludi/ condemnant multi contract' q'
 fm lege dei non sunt usurarij nec illiciti. et
 essent vtilis tam reipublice que personis. **E**x-
 emplum est preterea de casibus in foro penitentie
 et similibus alijs de quibus alibi.

Consideratio XII

Arbitrio legislatoris puenit ne-
 dum leges in contractibus pone-
 re. sed positas interpretari. non tam
 doctrinaliter vt iurisperiti pnt
 sed autoritative et iudicialr. Est itaq' le-
 gislator tanquam lex viva director et epyhe-
 es. dum et vbi puenit circa leges difficul-
 tas et circumstantiar'z varietate que sunt inu-
 merabiles. nec cadere pnt sub arte vel lege
 quia p accens sunt. **H**inc est illud vulgari
 autoris. Ipse etiam leges cupiunt vt iure re-
 gant. **E**licet ex his altera veritas q' vbi
 sup bonitate vel malicia quorundam contra-
 ctuum/ difficultas talis exoritur qualis non pot'
 doctrinalr determinari/ recurrendum est ad
 arbitrium vel interpretatoes legislatoris. pfer-
 tim supremi et ecclie q' censet h're iura
 nedum humana sed diuina in scrinio pectoris
 et vbi papa deficeret/ concilium generale bz
 supremum iudicium iuxta veritatem in generali
 concilio Constan. determinata et in hac le-
 ge diuina immobilr fundata. **S**i peccauit
 rit in te frater tu' etc. sequit' dic ecclie. **S**ub
 iugam' i speciali de usurario contractu sub
 quarto considerationum quaternario.

Incipit quartus

quaternarius. **C**onsideratio. xiiij.
Usurari' contract' repugnat le-
 gi diuine et naturali. sic q' ex suo
 genere mal' est. nec pot' bene fieri
Exemplum de medacio ponit
 aliq'. Et ad hoc est sententia com' doctorum.
 T

De contractibus

Unde et phis. naturale iudiciū sequēs po-
suit cōtra naturā esse vt numus numum
pariat. In psalmis quoq; et prophetis satis
innuit. Si quis ad beatitudinē velit in-
troire/ q̄ pecuniā suā non det ad vsuram
Eps deniq; dicit. dare mutuū nihil inde
sperātes. ¶ Et ad hoc sunt cōgruētie plu-
res dare p̄ doctores p̄pter incōueniētia q̄
reipublice prouenirēt ex vsuris si licite di-
cerent. Un̄ et hō nascit̄ ad laborē. sicut ha-
betur in Job. Est ergo cōtra naturā hoīs
vt sine labore velit viuere. qd̄ fit in vsuris.
Nam et adā in statu innocētie posit̄ erat
in paradiso vt oparet̄ et custodiret illum.
Et post peccatū dictum est illi In sudore
vultus tui visceris pane tuo Quinetiā re-
cipiētes ad vsurā dum pecuniā promptā
inueniūt/facili⁹ p̄sumūt et exponūt et ocio
vacant et tandē graui paupie per os alie-
nū consumūt. ¶ Verūtamē iste et cōsiles
rōes deducētes ad incōueniētia nō vidēt
satis cōuincere volentem. p̄teruire. Quia
poneret ex aduerso multos casus/ in q̄b⁹
magna vtilitas et q̄si necessaria sequerēt.
tam in dāte q̄s in recipiēte. sicut allegant
aliqui de mēdacio officioso Et alij de sim-
plici fornicatōe. Dicerent insup̄ verbum
epi non esset preceptū. sed consiliū. Sicut
ad illa que subiūgit et p̄mittit dū predictū
verbū dicit. Date mutuū ¶ Nihilomin⁹
veritas ista tenēda est tanq̄ ex fide et eccle-
siastica determinatōe sicut et de mēdacio.
qd̄ nō possit bene fieri. qz p̄ doctrinā op-
positā qualis fuit apud grecos multos/
si admitteret̄ officiosum mendaciū/ tota
scripture sacre (sicut dicit Augu.) vacilla-
ret autoritas. immo depirēt fidelitas et fi-
delis cōuictus apd̄ hoies. Non ei oportet
propter vtilitates que p̄ accūs p̄nt accide-
re/ ea dicere bona que p̄ se et de suo genere
mala sunt. et que confesti nōtata (sicut are-
storiles loquit̄) sunt inuoluta malicia. si-
cut furtū/ qd̄ est cōtractatio rei aliene/ bñ
fieri est impossibile. q̄uis furtū possit fie-
ri nō furtū. accedente cōsensu dñi. Sicut
diceret q̄ vsurari⁹ cōtract⁹ inualid⁹ est p̄ le-
gē sup̄iore diuinā. et ita illegitim⁹ est vt sit
furto similis. dū pecunia vltra sortē rece-
pta cōtractat̄ inuito dño saltem p̄cipali
scz deo quecūq; sit voluntas recipientis ad
vsurā. que verisimiliter est inuolutaria p̄ se. sed
volūtaria p̄ accūs. sicut ē in p̄iciēte mer-
ces/ imminēte naufragio. et sicut p̄sensus

in matrimoniū p̄ metu cadentē inconstā-
tem viri. qui cōsentit ne metiat̄ vel moria-
tur. Est enī cōsensus iste inualid⁹ ad ma-
rimoniale contractū. Similiter diceret de
vsurario cōtractu. Quāuis nō sit euiden-
ter ostensum quin maneant difficultates
satis multe.

Consideratio XIII

VSurarius cōtractus/ sicut in
antiq̄ lege tolerat⁹ est ita possit
in noua p̄mitti/ sub certis mo-
dificatōnib⁹. Non qd̄ vt esset
licitus sed ne deter⁹ eueniret. Exēplū de
libello repudiij in antiq̄ lege p̄missio. q̄ nū-
q̄ fuit licit⁹ Sic p̄mittēbant dare ad vsu-
ras p̄mis suis sed alienis. q̄uis sup̄ hoc
sit varia doctoz locutio. propter verbum
Ambrosij Un̄ textus deuter. xxiij. sic ha-
bet. Non fenerabis fratri tuo ad vsuram.
nec fruges nec quālibet aliā rem. sed alie-
nis. Exēplū p̄terea de meretricib⁹. q̄ tole-
rant⁹/ nō approbādo qd̄ faciūt. sed nō pu-
niendo. ¶ Duo circa possēt inq̄ri si tole-
rantia talis sufficiat vt vsurari⁹ faciat lu-
crū supra sortē/ esse suū. sic q̄ nō teneatur
ad restitutōem/ licet peccet/ sicut meretrici
nō tenet ad restitutōez pecunie lu crate p̄
traditōem sed⁹ vsus sui corporis/ inuito do-
mino scz deo. Rñsio forte danda esset. fm
duplex forz. scilz cōsciētie in trīnsecū. et ex-
trinsecum duplex. vnum ecclie aliud secu-
laris politiē.

Consideratio. xv

VSurari⁹ cōtractus/ hz fieri p̄-
cipali in mutuo pecunie. Dici-
tur enim vsura quasi vsus eris
Mutuū. yero dicit. qz de meo
facio tuū. Et hoc p̄cipue cōtingit in pecu-
nia/ in q̄ dominiū et vsus/ rōnabiliter distin-
gui nō p̄nt/ qm̄ vsus pecunie/ est ei⁹ con-
sumptio. et ita dominiū trāsit cū vsu. Pro-
pterea manifestat̄ iniqtas vsurarij. qua de
pecunia q̄ nō est sua sed alteri⁹ facta p̄ mu-
tuatōez/ suscipit incrementū pecunie. quā
exigit/ vltra sortē. vel aliud emolimentū ex
pacto. Utz autē sine pacto cōmitteretur
vsura saltem in foro cōsciē. distinguēdū
esset p̄ varietate casuū et intentionū Con-
stat enī q̄ recipiēs mutuū/ tenet p̄ legem
amicicie et beniuolētie/ suo mutuātū quā-
dā amicabilē beniuolētiā quā p̄t itēdere

et expectare ille qui mutuū dat. etiā per ex-
hibitionē exterioris boni vel officij. vt q̄
in casu simili recipiet ab illo mutuū vel
aliud amicitij bonū. Nec mirū cū in sim-
plici et liberali dono sic inueniat. dum ra-
men principalis intentio sit donare. etiā
vbi spes redonatiōis vel redditiōis nulla
esset. Sic ad p̄positū de mutuo vbi nihil
sperandū est iuxta verbū xp̄i supple prin-
cipaliter vel ex pacto. quoniā pactū de re-
cipiendo est pecunia mensurabile. et ita
mutuū contractus inficitur.

Consideratio. XVI

Usurarius cōtractus/ noīatur
aliquādo talis apud doctores
vel populū vel legislatorē. qui
p̄prie et ex suo genere/ n̄ est vsu-
rarius. **O**ccurrit exemplū simile de sy-
monia. de qua solet fieri distinctio q̄ q̄dā
symonia est phibita quia mala. et quedā
mala quia phibita q̄ distinctio sanum et
scientificū req̄rit intellectū. qz iuxta veri-
tatē/ nihil est malū. nisi quia phibitum.
Propterea papa nō potest facere de non
symonia symoniā. licet nō symoniā possit
punire vel phibere/ sub pena vere symo-
nie debita. Sic in proposito dū legistato-
res attenderūt cōtractus varios fieri/ ven-
dendo vel emēdo. locādo vel cōmodando
in detrimentū reipublice/ et in fraudē et fa-
uorem vsurariū p̄prie dicitariū/ phibue-
rūt h̄mōi cōtractus illicitos et p̄niciosos
reipublice/ sub penis vsure debitis. p̄ci-
pue dū satis constat ex opibus de mala et
fraudulēta intentōne cōtrahentiū. vbi si
constaret vel constitisset legislatori/ de bo-
na et simplici et pura intentōne cōtrahenti-
um/ aut nō tulisset tales leges phibitozi-
as/ aut a suis legibz istos tales excepisset
tanq̄ versus ep̄iciles et director legis.

Dequitur videre

de potestate legislatoris in moderādis cō-
tractibus lege positina sub quinto consi-
derationū quaternario.

Incipit quintus

quaternariū **Consideratio. xvij.**

Ista lege potest institui in aliq̄ pa-
tria/ vt nulla fiat venditio redditua
lis p̄petua/ quin possit redimi. vno
modo vel alio. ad temp̄ vel ad sem-

per **A**pparet hec veritas et dicitis in se-
pta consideratōe. p̄ tertū legis antiq̄. que
tunc vtiq̄s fuit rationabilis. et cui⁹ similis po-
test nouiter institui. **S**iquis aut dixerit
in antiq̄ lege cautū esse vt dū redēptio fie-
ret/ deducerent fructus recepti medio tē-
pore et ita debere statuere lex iusta/ que re-
demptionē hereditatis vendite cōcederet
fatendum est q̄ hoc posset. attamē si nō
fiat. nihilomin⁹ poterit esse iusta. si p̄ qua-
litate patrie et reipublice/ cū circūstantijs
ceteris/ videatur expedire. vt videlicet suc-
curratur et vna pte indigentibz pecunia
p̄rompta. et p̄uideat ex altera parte/ ne di-
strahant hereditates et instabiles fiant de
personis in personas. et de heredibus ad
nō heredes/ p̄sertim in feudis. **P**ropte-
rea repitur vt in pluribz nulla esse vendi-
tionē maxime hereditariā/ quin lege sta-
tutum sit vel consuetudine firmatū/ vt sal-
tem infra annū et diem/ venditor vel pro-
p̄rius suus/ possit retrahere. p̄ simili sum-
ma. nō deductis etiā fructibz interim rece-
ptis. **Q**ua in re firmatū dictum p̄p̄
et memoriter habendū/ q̄ nō est de intrin-
seca ratōne venditiōis vel emptionis/ im-
potentia vel nō facultas redimendi

Consideratio xviii

Ista lege potest in aliqua patria p̄-
hiberi/ ne fiat in contractu venditio-
nis et emptionis/ pactū inter ptes/ de
facultate redimēdi. **P**osset alicui
prima facie videri repugnātia istius dicti
ad p̄cedēs. quia si lex iusta potest dari de
facultate redimēdi. quomodo nō erit fas
p̄tribz pactū facere? Sed responsio faci-
lis est si cōsideretur intentio legislatoris
ad phibitionē talium pactorū personali-
um. ne videlicet data libertate/ abutatur
in fraudem vsurariā. Interest enī legisla-
toris. ne q̄libet passim abutatur re sua. **U**n-
de et apud paganos/ etiam philosophos.
stoicos nominati etiā apud massiliē. q̄
sentiebāt (licet erronee) hominē seipsum
licite posse occidere/ propter infortuitum
vel euadendum vel cauendū. **L**ex erat/ ne
hoc quisq̄ faceret sine iudicio publice au-
toritatis. Sic in p̄posito et similibz ml̄tis
dici potest/ q̄ aliqua licent lege publica/
que nō licent autoritate propria.

Consideratio. xix

De contractibus

Ista lege potest institui precium re-
venaliū tam mobiliū q̄ immobiliū
tam censualiū q̄ non censualiū. feu-
daliū z nō feudaliū. vltra quod pre-
cium. nō liceat venditori exigere. Imo nec
emptori dare. maxime priuata voluntate
Cum itaq̄ precium sit in contractibus tā
q̄ medium adequatiū. z difficile sit tale
mediū semp inuenire. propter affectōnes
varias z corruptas hominū. proorsus ex-
pediēs est. vt illd mediū capiat. prout sa-
piens iudicabit. sicut loq̄tur Aristotiles
de medio virtutis. Nullus autē debet cen-
seri sapiētior s̄ legislator. Propterea spe-
ctat ad eū precipue/quantū possibile est/
iustū precium statuere. quale nō licet trans-
gredi/priuata voluntate/ que debz coeere/
ri vel ligari prout reipublice de positiua
litas. **E**t vrinā precia sic omnibz rebus
essent imposita. quēadmodū videmus in
pane z vino/ q̄ euitarēter altercatōes ne-
dum inutiles sed piure z impie. quas ex-
perimur fieri quotidie inter emētes z ven-
dentes. quod non fieret si vnico verbo et
absoluto statim diceret precium. vt vna
talis panni/ tantū valet. modū bladi. tā-
tum valet/ beccauda vini/ est huius p̄cū.
hic casus tanti z ita de similibz. tunc da-
ret precium qui vellet. qui nollet/ abiret al-
tercatōe dimissa. Difficile est fatemur. sed
tam salubriter factibile ap̄d homines bo-
ne voluntatis. quibus ex hoc esset pax. et
gloria deo.

Consideratio. xx

Ista lege potest institui aut p̄mitti tāq̄
licitū z expediens in certis casibz pro qua-
litate personarū/ q̄ fiat venditio z emptō
legitima. cum expressiōe pacti de redimē-
do. z pro certo precio etiam minori q̄ res
emeretur vel venderetur sine tali pacto
Ponamus exempli gratia et rei quā agi-
mus/ duas aut tres generales circumstan-
tias que non fingūtur sed reperiuntur in
multis partibus. Cōstitutum est a legis-
latore z consuetudine seruatiū in vna pa-
tria. q̄ nemo vendat censum annualem p̄-
petuum/ quin possit redimi totiens quo-
tiens. Statutum est preterea certū preci-
um. vt pro denario quindecim Doctorum
licet. vt patet ex predictis. Sūt in illa pa-
tria sicut esse debent/ ecclesiastici plures/
nolentes medicare. sed de redditibus in

cōmuni vel proprio viuere. et hoc vtriq̄ li-
citur est iuxta determinatiōem christi et
apostoli. z obseruatōnem totius ecclesie.
Dignus est enī oparius mercede sua. De-
niq̄ detrahentes ecclesiastici dotatiōni. p̄-
pter hoc damnati sunt vt heretici. etiā no-
uissime in concilio Constanti. Et hec est
causa que martyrē Thomā fecit. **A**dda-
mus consequēter sicut res habet. q̄ nō in-
ueniūt ecclesiastici p̄renomiati/ possibili-
tatem per se vel p̄ alios/ assignatōes quo-
rūcunq̄ redditū/ nisi facta pactiōe de fa-
cultate redimendi. nihilominus plus cu-
perent inuenire si possent etiā cum maio-
ri precio. cum insup etiā simplici intentō-
ne. vacua ab omni questu. nedum vsurario
sed quomodolibz illicito vel illegitimo
Querit quid agendū sit apud ecclesi-
cos hmōi. Si nolint emere/ prope scru-
pulum. vel ne videantur dare scandalum
in fauorem vsurariorū. ipsi patientur fa-
mem nec subsistent. sed necessario disp̄ge-
tur. z ita nec missarū. nec aliorū obsequio-
rū diuinorū cultus/ remanebit Istud au-
tem incōueniens/ nullus legislator eccle-
siasticus vel secularis/ pie diceret toleran-
dum/ saltem de ecclesiasticis ab antiquo
constitatis et approbatis. quorū funda-
tio seu dotatio/ z si fuisset a principio suf-
ficiens. delapsa est in diminutiōem intole-
rabilem. nec sua sed temporū malicia Si
vero concedat/ q̄ vtriq̄ posset contractus
emptōnis modo qui dicitur esse licit⁹
immo legitim⁹ id est lege cōstitutus. tunc
habemus ppositum **R**esolūctes igitur
materiā ad paucos z claros terminos/ et
dimissis ex industria allegatiōibz vt veri-
tas nude z aperte se maifestet in pace cor-
dis z in lumine ratiōnis qd̄ est lumē vul-
tus dei signatum sup nos. Concludam⁹
ex premis. q̄ fas est vnicuiq̄ vti re sua
prout sua est. patet ex terminis. quia est p̄-
dicatio diffinitiōis de diffinito. vel econ-
tra. Aut sic. fas est et licet vnicuiq̄ vti re
sua prout voluerit. in emendo. vendēdo.
locando. dando. mutuando zc. et capitur
vri. contra abuti. Patet istud ex terminis
quia detur casus in quo quis non potest
vri re sua. iam respectu casus illius nō est
sua. Vel sic. fas est vnicuiq̄ tanto iure vti
re sua/ quanto iure res est sua. Vel sic. fas
est vnicuiq̄ vti re sua sicut voluerit. nisi
pateat prohibitio legitima. in quo casu

iam res non dicit esse sua. Hinc dictum est ab alijs qd nihil tam naturale. qd vt quilibet utatur re sua. Et fundat in lege naturali de dilectione proximi. Et in his duobus mandatis quocumq; vultis vt faciant vobis homines. et vos facite illis. et quod oderis ab alio tibi fieri: alteri ne feceris. Nullus enim velle debet qd impediatur ab vsu rei sue: nisi lex dei sit ad oppositum in hoc vel in alio casu immediate vel mediate. Dicitur immediate propter legem evangelicam: dicitur mediate propter leges positivas rationabiliter latas/ per gerentes vicem dei.

¶ Sequitur secunda

pars principalis que ponit casum actus in quodam monasterio exponens circumstantias et singula que in emptione reddituum per acta dinoscuntur.

Post materia de contractibus/ resoluta per diffinitiones et divisiones et modos significandi metaphisicales et theologicos/ vsq; ad genus generalissimum quod est iusticia. et hoc sub viginti considerationibus descendendum videtur ad particularē casum. Deinde circumstantie notabuntur. quo facilius et verius possit factum vel vnde ius oritur sciri. Traditus est autē casus talis. Locomunitas aliquius terre/ licentia habet a domino suo/ de certa impositione faciendā sup his. que venduntur infra suos fines. vt pro qualibet libra duos denarios. et qd super huiusmodi obventionibus/ possit certum annum censum vendere. addita tamen facultate redimendi precium quoque statutum est quindecim pro vno. Quoddam monasterium emit ab hac comunitate/ ius recipiendi centum floren. annuatim. pro duobus milibus floren. in numerata pecunia datis. et adiecta facultate redimendi. Questio est si dictus contractus sit usurarius vel alias illicitus. Hunc igitur circumstantias explicem. Prima circumstantia est ex parte ementium. quorum vita rationabiliter presumere facit qd non in fraudē usurarium vel illiciti questus/ vellent inire tractum aliquē scienter usurarium. etiā pro morte temporalis. Secunda quia parati fuerunt et sunt/ stare iudicio peritorum. sicut et ab initio. et consequenter consulerunt plurimos. tam viua

voce/ qd per scedulas et scripturas. quorum fuit consilium/ qd licitus erat eis contractus suus. immo fortassis esse potuit qd ille vel similis erat eis debitus. ne desolaret monasterium. cui succurrere debiti habet. nec aliter inueniunt. Tertia circumstantia est qd ultra precium solitum per dominum patrie constitutum legitime/ tradiderunt quartam partem. et quantum dedissent pro redditibus perpetuis. Et supponitur qd augmentum precij fuerit de consensu domini vel vere vel interpretatiue. Quarta qd venditio tam efficax fuit ex parte eorum tam in voluntate qd in opere translationis/ qd nullam sibi retinuerint facultatem retrahendi precium datum. Quinta circumstantia est paupertas ementium. immo desolatio si non inuenirent venales redditus. quos malent esse perpetuos. sed non inueniunt obstante circumstantia patrie. in qua prohibitum est lege superioris domini/ ne fiat venditio reddituum perpetua. sed semper cum facultate redimendi. Sexta qd si vellet procedere usurario titulo plano vel palliato/ repirent pro pecunia data in precium venditionis/ longe ampliorē censum annualem. vt si posuissent in cambio usurario mille francos/ habuissent centum francos annuatim vel amplius. vbi non habent pro duobus milibus francis nisi centum francos. Et hinc patet/ neq; fraudem usurariam committere. neq; scandalum vt ab alijs committatur/ dare quod bene notandum est. Deinde possent induci ex parte vendentium/ certe circumstantie seu causa. pro iustificatione legis condite que dicta est. ne scilicet distrahatur hereditates de heredibus ad non heredes. aut ne comunitates/ perpetuis redditibus onerate/ tantum depeant. Addita est preterea limitatio precij/ sicut potuit rationabiliter institui. Data est insuper licentia comunitati vendenti de qua loquitur casus/ qd imponeret duos denarios pro libra ad euitandum fortassis grauius inconueniens de diminutione monetarum. sicut exprimitur esse grauiorē qd impositiones seu vectigalia. que sunt nerui reipublice sicut cicerone. Amplius non est leuiter presumendum/ qd vel dominus patrie illius vel comunitates/ sint immemores salutis sue. qn bona intentione et bono fine/ fecerunt ea que fecerunt vel obseruant. ex quo de se non sunt

De contractibus

illicita. sed possunt bene et salubriter fieri
quibus etiam possent abusus committi. sed su-
per illis non est habendum iudicium teme-
rarium per alios. specialiter per ecclesiasti-
cos. Illud apostoli potius observandum est
nihil inquirentes propter conscientiam. Et illud
epistolae. Nolite iudicare. Et illud iuris Quilibet
presumendus est bonus. cum similibus multis

Eliciuntur et predictis circumstantiis / pro-
positiones que sequuntur. Et consequenter regu-
le sequuntur per modum conclusionum rectifican-
tes emptionem. et distinguentes a mutuo.
pro decisione materie.

R Sequuntur propo-

Prima propositio est
Redictus contractus / non est mu-
tuus / nec per modum mutui. Pa-
tet ex quarta circumstantia prin-
cipaliter. iunctis alijs.

Secunda propositio.

Predictus contractus / non habet speciem
mutui vel favoris usurarii. Patet ex omni-
bus circumstantiis. presertim. iij. et. vi.

Tertia propositio.

Predictus contractus non est usurarius
patet ex precedentibus. et ex usure descriptio-
ne que secundum doctores non nisi in mutuo inue-
nit. Unde si fiat alij contractus illicitis mo-
dis etiam peioribus quam sit usura. non tamen
usurarii dicendi sunt.

Quarta propositio.

Predictus contractus non est illegitimus
lege divina vel naturali Et ita si debeat il-
legitimus dici / oportet legem ostendere posi-
tivam. irritantem hominum contractum. que non dicitur
palam contra esse. Quod si quis dixerit contractum esse
prohibitum lege divina vel naturali. ostendat il-
lud sibi enim incumbit probatio. sed attendat
ubi reperiat **D**einde sequuntur propositiones
in casibus alijs particularibus. unde sumi possunt
rationes vel similitudines / ad iustificandum non
solum casus Et sit hec propositio quinta in
ordine.

Quinta propositio

Si quis bona intentione velit vendere /
vel emere rem aliquam primo simpliciter. de

inde dare gratiam pro res vendita vel empta
possit retrahi / ad tempus vel ad semper. hoc
poterit fieri non licite sed merito. Pa-
tet ex terminis. Quod si quis differit / magni
temporis lapsus requiritur ut hec fiant. pro
venditio. deinde facultas redimendi. ante
adventum quantam sit celeritas voluntatis
humane. presertim in hominibus spiritualibus
et abstractis ita ut coniuncta realiter /
possit intentionali dividere et preciosum
a vili separe. sicut in odio et amore peccati-
um / peccatum separatur a peccato. peccans
amatur. oditur peccatum. quanto magis
fieri poterit in his quorum quodlibet pro se
licitum esse potest. sicut in proposito et maxi-
me quo ad forum conscientie et ad deum.

Sexta propositio.

Si quis presterit pecuniam alicui pro mu-
tuo usque ad certum terminum cum adiectio-
ne pene quam nisi solvat in illo termino / ob-
ligabit solvere pecuniam ultra sortem. hoc
in casu poterit bona intentione et caritati-
ve fieri et pena recipi. Patet in censibus plu-
ribus tali pacto solvendis. Est autem bo-
na intentio si mutuans mallet habere pe-
cuniam suam in termino quam alter incurrat
penam in differendo. quia forte tunc indi-
get pecunia sua et remanere vult indolis

Septima propositio.

Si quis necessitate compellatur recipere ad
usuram aliquam pecuniam. ne forte damni-
ficetur in quadruplo vel in rebus siue in vita /
talis potest sine peccato recipere ad usuram.
Doctores in hoc conveniunt. salutes quam mu-
tuum recipiens / non communicabit cum usurario
in peccato suo. Et ita erit hic contractus usu-
rarius. et usure peccatum in uno tantum con-
trahente. Notetur declaratio pro simile / ad
divinam providentiam. que bene vult malis ali-
enis Si autem ex hac radice et prioribus
possit iustificari casus noster ex pre-
eminentium. quicquid fuerit de vendentibus pote-
rit intelligens iudicare.

Propositio .VIII

Si quis vendat bladum vel vinum vel
aliquid huiusmodi ad creditum pro ma-
iori precio quam esset venditurus in prompta
pecunia / et hoc faciat ex sincera et pia inten-
tione succurrendi proximo / non vexandi
eam. quin mallet minorem promptam pe-

cuniam. nō videtur cōtractus illicite esse vel usurarius in foro conscientie. Pater ex lege caritatis et iure dominij. Nisi forte diceret/ q̄ supior lex/ inuoluit omnes cōtractus tales/ propter speciē mali vel sequelā. sicut non est in potestate cuiuslibet transſerre pecuniam suam in alterū p̄ ſortem taylorū propter b̄mōi inuoluitatē et ita diceret de multis contractib⁹ Quia (sicut dictum est) decisio finalis. vnde aliquid dicit meū vel tuū/ dependet ex legibus/ nedum diuinis sed positiuis. Propterea cōsiliū habendū est nedum a theologis sed a canonistis qui si discordare videntur/ lex euangelica seu theologica tanq̄ architectoria/ iudex erit vlt̄ episcopus seu gnomica vel interpretatiua. ¶ Rursus addant̄ propositiones duodecim. faciētes ad elucidationē tam casus propositi. q̄ aliorum in materia contractū. Si pri⁹ hāc regulam ex p̄dictis elicerimus. Contractus qui de suo genere et ex circumstantiis debz esse gratuitus sicut est mutuum nō inficitur si recipiatur aliquid velut vltra sortem/ altero quatuor modorū. videlicet si fiat. aut pro saluatione sui interesse aut pro negligentie punitōne/ aut gratia beniuolentie/ aut pro sola proprieſſione redemptione.

Propositio .IX

Censualis cōtractus/ de se et de suo genere licitus est in multis casibus. Pater in fundatiōib⁹ ecclesiarū. Pater in cōſeſſione quā quis facit de re sua. Pater cum aliqua ecclesia eximit̄ a iurisdicōe episcopi. Pater ex vsu quotidiano. Pater deniq̄ per confessionē aduersarioꝝ. qui leges suas et iura ad hoc multipliciter introducunt. Sed omittit̄ allegatio. quia nesciētib⁹ leges et canones/ vana esset. scientibus at̄ sup̄flua vel arrogans videret̄. maxime cum non sit presens intentio aliena dicta cape contentiosa argumētatione. nec positiuis iuribus p̄cipaliter inniti/ sed diuinis.

Decima proposi.

Censualis contractus si fiat ad vitam nō ex eo redditur de se et ex suo genere viciosus. Presupponit̄ autem q̄ et intentio sit recta. sicut esse potest/ cōfor/ miter ad legem diuinā. et p̄cium cōueniens. iuxta pa-

trie mores et leges. Attento q̄ ibi est probabilis incertitudo lucri vel damni. quā iuriste multum notant. Concurrunt etiā conditōnes venditōnis et emptiōis. quoniam pecunia est precium quod vendēs recipit. Jus autem recipiendi annuati certum redditum in pecunia vel alia re. pecunia mensurabili/ est ibi merx. Secus forte esset si censualis redditus annualis futurorum annorū/ simul et statim solueretur. vbi fraus esse potest Concurrat hęc eadem ratio pro iustificatione reddituꝝ perpetuorum. quia non simul eueniunt. Res autem minus valet dum expectatur in longum/ q̄ dum presens obtinet̄. Dicunt igitur concedētēs hanc partem/ mirum videri si possunt licite emi redditus in perpetuum et nequāq̄ ad tempus vel ad vitam. cum ibi possit esse verus venditionis et emptiōis contractus iuxta cōsiderationes prime partis.

Propositio .XI.

Censualis contractus/ propter spem lucri maiorem vel probabiliorem in vno cōtrahentium q̄ in altero/ non ideo redditur viciosus. Fertur hoc esse legis/ autoritas/ allegata etiam p̄ canonistas/ q̄ res tantum valet quantum vendi potest. et q̄ licet in contractu se decipere. sed theologo quibus ad certam regulam loqui fas est/ nomen deceptionis pro licito non libenter assumerent. conueniunt tamen in hoc q̄ non omnis excessus lucri vel damni/ reddit lucrantem et lucrari sperantem reum peccati presertim mortalis. alioquin non salua esset omnis caro Attento q̄ eęalitas iusticie cōmutatiue de re ad rem sicut de pecunia ad pecuniam in cambio/ vel de precio ad precium/ non est punctualis vel indiuisibilis. sed multam habet latitudinem. infra quam potest magis vlt̄ minus dari de precio/ sine iusticie lesione immo et sepe sine restitutionis obligatione Quāuis de restitutione varius ap̄doctores sit sermo. dicentibus aliquib⁹/ q̄ nisi sit defraudatio vltra medium iusti precij. defraudans non tenetur ad restitutionem. Et in hoc satis concordant omnes dicentes verum esse in foro exteri propter irritationem legislatoris. sed de foro conscientie/ nulli dubium quin defraudans tenetur confiteri. Utrum

De contractibus

autem obligetur restituere non est ita clarum nec concordatum apud omnes presertim theologos. Non enim videtur necessarium quod ubi concurrunt mutue voluntates vendentis et ementis ut res suas commutent in alterutrum: quod furtum committatur vel rapina iuxta illud. Scienti et consentienti non fit iniuria neque dolus. Precipue dum sciens et volens est sui iuris in sua re. quod dicitur propter pupillos et similes. Et dum consensus non est lege irritatus. sicut in deceptione ultra modum iusti precij. Si pretere rea consensus sit absolutus. non solum conditionalis. aut secundum quid. sicut Aristoteles loquitur de proijciente merces in mare. et de consensu metu mortis extorto. aut per errorem fraudulentum inducto. quoniam ignorantia causat involuntarium vel in toto vel in parte.

Propositio XII.

Censualis contractus non videtur ex eo reddi de suo genere viciosus. quia reddi de nouo. vel propter hoc quod constituitur in rebus vel personis alijs a persona contrahente. puta quia dicit emptor. tu constitues tales redditus in tali possessione vel seruo. Stante enim simili intentione. nihil videtur referre an census sit iam constitutus vel de nouo licite constituitur. Et si noniter redditus aliquis perpetuo emittitur. non refert si statim constituitur census annuus decem floren. plusque si modo statutus. post decem annos alteri contrahenti venderetur. Exemplum aliud. si communitas aliqua/autoritate sui principis/mota rationabilibus causis/constituit certam impositionem super rebus vendendis infra terminos suos. quid refert si statim eodem contextu constituent centum floren. annualis redditus super huiusmodi impositionibus vel si faciunt hoc lapsa decennio. Et quoniam in hac materia et similibus secundum dictum Augustinum. Tene certum et dimitte incertum. conscientias multorum/ presertim simplicium et timoratorum/scrupulis varijs inquetat molestat et in perplexitate quandam trahit additur sequens propositio.

Propositio XIII.

Argumentum sumptum ex consilio vel dubio vnius doctoris/ quod in illo dubio contrahere sit peccatum mortale/ non est efficax.

sed temerarium et negandum. **O**portet enim incertitudinem esse non tantummodo scrupulosam leuem et formidolosam. sed valde probabilem. priusquam agere ea stante/ peccatum mortale iudicetur. Sic enim dictum sapientis intelligitur Qui amat periculum peribit in illo. **I**tem non quod liber dubium facti/ sufficit ad causandum peccatum mortale si quid agat illo dubio stante. ergo nec quod liber dubium iuris. Assumptum patet in casu cuiusdam decretalis. Si mulier vxorata incipiat per nouam informationem dubitare an attineat viro in gradu prohibito. quo dubio stante/ querat vir debitum. quid agat vxor. Si neget. est in casu transgressionis iniuste si non attineat viro suo. si ccedat/ est in peccato mortali luxurie. Ponatur alius casus qui est creberrimus quod dubium sit apud doctores aliquos ex vna parte quod hoc debeat agi. dicentibus alijs in pari numero quod oppositum fieri debet. sicut in facto scismatis contendentiu de papatu/ sepe fuit. Rursus in materia fidei cum doctores dissentiant/ licitum est ante determinationem ecclesie sepe tenere vnam partem vel alteram. Rursus induci potest materia insolubilius. ut si ticius iuret se accepturum bertam in vxorem. si primum verbum quod dixerit/ fuerit verum. et nullo modo accipiet si fuerit falsum. Tunc dicat hanc solam propositiorem. tu non accipies me in vxorem. Queris quid agat ticius. si accipias. piurus est. quia berta dixit verum.

Sed hec et similia dimittimus exercitio logicorum. dicentes quod probabilis certitudo sufficit in moralibus. ut non exponat se quis periculo. ut dicunt doctores de celebrante missam. et similibus. ubi requiritur status gratie. quod sufficit ad hoc probabilis coniectura. Quia certitudo alia/ sine reuelatione non habet. prout in moralibus dicit Aristoteles sumendam esse certitudinem/ grosse et figuratiter. que certitudo non remouet in vna parte omnem probabilitatem/ vel opinionem alterius partis. licet magis declinet ad istam/ vel ad aliam. quod sufficit. Immo scrupulosus et formidulosus conscientijs sepe consilium est in oppositum agere/ presertim ex imperio et consilio doctorum.

Propterea consilium est/ quod in materia morali/ non ita leuiter asseratur aliquid

esse mortale peccatū. dūm aliquis doctor dat consiliū super aliquo actu, q̄ non fiat maxime dum plures alij posse fieri bñ dicunt. aut q̄ cadit sub dubio prout in casu nostro notatum est. Ubi patet qualem laborintum conscientiarū timoratarū in currimus si quelibet opinio vel consiliū doctorum/sufficit ad incertitudinē faciēdam/cum frequenter opiniones nedum varie sed aduerse sint inter doctores. nūc propter passiones animorū. nūc propter varios aspectus circumstantiarū. modo illarum solum. modo aliarum. modo omnium. vnde ortum est illō comicum. Quot capita tot sententię. Deniq̄ consiliū est q̄ nō ostendatur tales scripture varie/cōscientijs simplicium. quoniam inde nihil proficiunt/nisi ad maiorē inquietudinē conscientie. Sufficiat eis consiliū suorum superiorum. nec in talibus legendis aut discutiendis occupent se. Postremo iuxta predicta sumēdus est intellectus Augustini dum ait Tene certum. dimitte incertum. Superiores vero studeant providere pacifice securitati subditorum. ne dum per consiliū iuris peritorū scriptis aut verbis: sed efficacius p̄ autoritatem summi pontificis. vt vel tollat vel moderet vel interpretetur dubias tot perplexitates/et positius constitutiōibus ortas aut saltem det facultatē absoluendi transgressores/superioribus monasteriorū et ecclesiarum. vt quando dederit domin⁹ spiritum cōpunctōis/ inueniat promptū remediū. et non in desperatōis precipitiū ruant/pro diffcultate papam vel suā curiam aduēdi.

Propositio XIII

Argumentū sumptum ex illa regula q̄ vbi est eadē ratio/debet esse eadē iuris decisio. nō concludit in cōstitutionibus posituis. nisi facta sit vtrobiq̄ similis cōstitutio. Pro cuius intellectu est rememorandū/q̄ in agilibus aliqua sunt quorum ratio dependet immediate et clare/ex primis principijs moralibus. Alia sunt sic elongata/q̄ non apparet ratio agibilitatis plus in vno q̄ in altero. nisi supue niat autoritas constituētis et determinātis istam partē plusq̄ alteram. vbi tūc locum habet illud satyrici. Sic volo sic iubeo. sit pro ratōne voluntas. Quēadmo-

dum respōdent grammatici interrogati. Cur istud vocabulū sic aut sic significat: quia sic placuit ipositori. Et profecto talem in opibus dei/sepe nos oportet dare responsionē. Hunc ad propositū/stat q̄ duo contractus videatur similes et ad similes effectus bonos vel malos inducētes. et tamen vnus erit lege prohibitus et alter concessus vel permissus. Exemplū in cōtractibus. constat q̄ in venditiōib⁹ perpetuorū reddituū/possunt provenire plura damna et depauperatōes per abusus vendentiū vel ementiū/q̄ sepe veniant p̄ mutū/cum exactōne leui supra sortem: et tamen prim⁹ concessus est legibus alter prohibitus. Et ita de plurimis sine numero iuribus posituis. Quāuis possit assumpra regula concedi in forma. quia iam non erit eadē ratio pro decisione iuris. si vnū sit lege constitutū alterum nō. facit enī disparitatē autoritas

Propositio. XV.

Argumentū fundatū in illa regula. dū aliquid vna via prohibet et altera/nō concludit/nisi dum probet ip̄missū et nō sola via. Exemplū ponatur. tam in materia symonie. q̄ vsure. Martinus sacerdos vult lucrari decem francos. et petrus etiā Martinus recipit illā summā pro sustentatōne vite sue. Petrus recipit tanq̄ precium sue misse. sicut symon voluit emere potestatem dandi spiritū sanctū vt in de lucraret. Martinus iuste habet decē francos. Petrus iniuste. Ubi manifestū est. quantum oportet intentio et directio cordis. vt aliquis evitare possit faciliter symoniam cum pari seu maiori lucro tempali/q̄ per damnatā symoniam. Exemplū in contractibus Petrus habet centū libras piperis vel alterius mercis. vendit consueto precio p̄ centū frācis. hec est pura venditio nō vsuraria. iohes emptor volēs h̄re p̄mptā pecuniā/petita dilatiōe solutiōis a petro. vendit alci mercatori statū suū pip̄ emptorū p̄ minori p̄cio statū h̄ndo vt p̄. lxxx. frācis sic sibi licitū ē. Cōstat q̄ p̄ istos duos contract⁹ Jobes venit ad silēm effectū. sic fecisset p̄ immediatū dētū vsurariū. q̄ h̄. lxxx francos p̄ optos p̄ centū ad credētiā. Cōcedendū est tūc q̄ in istis cōtractib⁹/q̄ q̄ libet est emptio et venditio vtrobiq̄ de se licita/ poteit interuenire fraus in fauorē

De contractibus

vsurarum. peior q̄ sit vsura de suo genere
nō vsura tamen p̄dicta. ¶ Unde con-
cluditur sicut prius quantū sit in contra-
ctibus intentio ponderāda. p̄sertim in
contractib⁹ non p̄hibitis expresse p̄ leges
positiuā in se vel in suis circumstātijs. qz
tunc intētio bona nō sufficit ad rectifica-
tionē talis actus cū suis circumstantijs p̄-
hibitis. vbi tamen posset rectificatō fieri
in aliquo simili cōtractu non prohibito
iure positiuo. in eadem vel alia patria vel
circumstantijs variatis.

Propositio. XVI

Argumentū sumptū ex tolerātia pape
vel ecclesie/ vel ex cōsuetudine p̄scriptio-
ne et abolitōe locū habet in cōstitutōib⁹
positiuis vt positiuē sunt. et non in pure
naturalib⁹ et diuinis. ¶ Ad habendū vero
plenā huius p̄positōnis intelligentiā/
necessaria est cognitio quid sit de iure pu-
re positiuo quid de iure diuino et natura-
li. Cuius rei ignorantia vel inaduertētia
conturbatōem inuolutā et p̄niciosam/ in
doctrina iuriū sepe facit. ¶ Sed quantū
sufficit ad p̄sens (quia alibi traditū est)
constat q̄ p̄ easdem causas. res ipsa dissol-
uitur p̄ quas opposito modo se habētes
erorta est. Constat p̄terea q̄ leges posi-
tiue tunc solū instituūtur cum p̄mulgan-
tur. et vim obligatōnis habent dū morib⁹
vtentiū approbātur. ¶ Dicamus igit q̄
vbi papa vel ecclesia vel legislator/ sciunt
q̄ constitutiones sue/ vel nō publicātur.
sed dantur obliuioni. vel nō approbant
moribus vtentiū. sed passim fit in oppo-
situm. constitutiones ille desinunt habere
vim obligatōis tanq̄ abolite p̄ nō vsū
vel consuetudinē oppositam. que est nō
legum omnium sed positiuarū optima in-
terpres. Alioquin tolerantia pape/ vel le-
gislatoris/ esset sibi met repugnans et po-
pulis noxia. si vellet q̄ leges sue haberent
vim obligatōis. et tamen illas neq̄ pub-
licaret neq̄ exequi mandaret. Fundatur
in hac radice abolitōes constitutionum
quasi sine numero positay in decretis. q̄
etiā tradite sunt in concilijs generalibus
vt de ieiunando quinquagesimā. vel diē
sabbati. vel q̄ sacerdos celebrans/ habeat
duos assistentes. immo plus/ q̄ nullus p̄-
sumat eligere cōfessorem/ nisi cū certa au-
toritate. cū tamen passim q̄libet sacerdos

secularis/ audiat in confessiōe alterum sa-
cerdotem. quia sic est (vt dicūt) consuetu-
do que si dicatur corruptela/ vit apud sa-
cerdotes erit salutis status. Quid p̄te-
rea de tot constitutōib⁹ et regulis positi-
uis/ traditis pridē et non obseruatis. nūc
in religionibus. nūc in ecclesijs cathedra-
libus et collegiatis. nūc in vniuersitatib⁹
et cōmunitatibus. nūc in ipsis etiam iuri-
bus penalibus diceret. Nisi velint asser-
tores oppositi/ absq̄ vlla miseratōne ho-
mines de omni statu precipitare per laq̄-
os transgressionū/ in damnatōnis interi-
tum/ cum suis p̄latis atq̄ rectoribus. si
cum tanta austeritate faciāt artam viam
domini/ et pregrauent intolerabili iugo
cervices subditorum. verum de hoc ali-
bi latius.

Propositio

Decimaseptima

Lex civilis tolerans vsuras aliquas/
non ideo semper dicenda est cōtraria legi
diuine vel ecclesie. ¶ Posset hic fieri decla-
ratio quid spectet ad legem civilē. et quid
ad canonicā. et quid ad theologiam. su-
per qua re alibi traditum inuenit. Quan-
tum vero spectat ad p̄sens satis est dice-
re q̄ legislator civilis/ attendit consisten-
tiā reipublice ad consecutōem pacifici cō-
uictus inter ciues. vt q̄ nō fiant furta. ra-
pine. homicidia. et cetera humanū conui-
ctū turbātia. Sed qz frequē effrenata neq̄-
tia nō p̄t ex toto cōpesci/ agit more prudē-
tis medici tolerat minora mala/ vt peio-
ra vitent. Dantū est iā exēplū de meretrici-
b⁹ et in antiq̄ lege de libello repudiij. et de
vsuris dādis alieno. sicut est text⁹ Deute.
xxij. iā allegat⁹. et xxvij. Fenerabis gētib⁹
multis et ipse a nullo sen⁹ accipies. Appa-
ruit at min⁹ malū/ q̄ vsure leues fierent p̄
succursu indigentū. q̄ vt inducerent per
indigētiā furari rapere aut passim distra-
bere sua bona mobilia vel immobilia/ vi-
lissimo precio/ cum damno longe maio-
ri q̄ esset moderata receptio sub vsuris.
Nec inde iudei viuerent in ocio per op-
pressionem incredibilem christianorum
quib⁹ fenerant. Constat autē q̄ hec tolerā-
tia/ consona est dictamini naturalis ratō-
nis. immo et diuine legis. p̄supposito pec-
cato. Constat p̄terea q̄ papa sicut nō est
immediat⁹ dñs bonoz tpaliū p̄sertim lai-
corum/ sic nō debet passim irritare leges

vtiles pro dispensatōe talium bonorum
constitutas. vtiles in quā civiliter licet fi
ant cū peccato quō impedit quo ad finem
beatitudinis consequēde. Sufficit q̄ pa
pa vel ecclia/significant vel p̄dicent tales
vel tales tract^o illicitos esse/de iure euā
gelico et in foro conscientie. Si autē vltra
voluerit papa procedere/ per irritatiōem
etiā civilem omnium hōmōi cōtractuū/ p̄ pe
nam excoicationis et aliter. sicut videt se
cisse in quadā constitutiōe et cōcilio gene
rali/nō est nostrū os ponere in celū. Sup
ponimus bonis ratioib^{us} et circumstantijs
motum esse/et nolle moderationibus vti
libus obuiare.

Propositio XVIII

Lex antiqua/ phibens iudeis vsuras
primis suis. sed de alienis cōcedens/ iue
nitur apud doctores habere multiplicem
intellectū. **D**icentes enī sic vsuram esse
illicitā q̄ nullo modo potest bene fieri. si
cut nec mendaciū/ ponit consequēter iu
deos peccasse dando alienis ad vsurā. et
q̄ deus sufficienter edocuit eos sup hoc p̄
viros eleuatos et p̄pheticos. cōmendātes
eos qui pecuniā suam non dant ad vsurā
sicut in psalmo. et in Ezechiel. xxvii. Nō
plus loquendo de primo q̄ de alijs. quia
etiā omnis homo censend^{us} est noster proxi
mus. Exponunt vltorius q̄ dū permittit
iudeis Deuterōn. xxvii. pro benedictiōe
q̄ fenerabūtur extraneis/ fen^o hic accipit
pro supabundantia nō pro vsura. Vel di
cunt q̄ recipiēdo vltra sortem/ nō recipie
bant nisi rem que aliūde erat sua. propter
tyrannidē occupantiū terrā suā. sicut mu
tuati sunt vasa ab egyptijs. Pro quo di
cūt facere verbū Ambrosij. q̄ licet eos op
primere vsuris/ quos licet interficere.
Sed sup hoc quia iā aliqua notata sunt
p̄te prima. et nimia subtilitas nō est semp
expediens in moralib^{us} discutiēdis/ p̄pter
abuti volentes. Nec tetigisse suffecerit. et
dicere pro regula. **O**mnis cōtractus q̄ ex
suo genere vel ex circumstantijs debet esse
gratuitus/ si interueniat pactū de recipiē
do vltra sortem/ efficit vsurarius. sicut est
in mutuo et cōmodatiōe. Et proprie so
lus talis vsura nominatur.

Propositio. XIX.

Lex humana statuēs nullos redditus

posse vendi/ nisi cum facultate redimen
di/ non facit q̄ cōtractus aliunde licit^{us} sit
vsurarius. aut solum pignoratit^{us}. aut q̄
in redemptiōe/ debeat fieri fructuū perce
ptio^{rum} deductio. **P**onamus itaq̄ reddi
tum vel fundū perpetuū/ quē prius lice
bat emere pro mille francis. Accedat lex
dans in cōtractu simili facultatē redimē
di. qua nō obstante/ datur simile precii.
immo forte maius. qualis queso posset ī
hoc casu esse ratio cōtractus vsurarij. aut
q̄ in redemptiōe/ p̄cepti fructus debeant
deduci plusq̄ si in priori casu fieret ven
ditio reddituū perpetuorum post perce
ptionē fructuū decem aut viginti anno
rum. **N**on est estimandū q̄ legislator
aliquis. sit princeps. sit cōmunitas. sit p̄
latus/ vellet tali modo omnes contractus
reddere vsurarios. et claudere viam homi
nib^{us} p̄sertim ecclesiasticis. q̄ non possent
vri rebus suis. nec habere sufficientē pro
dei seruitio celebrando sustentatōez. Alio
quin lex esset nedum stulta. sed impia ne
q̄ et sacrilega. et ex consequēti p̄ papam et
eccliam cum omni seueritate tollēda. Sed
nō est ita presumendū de legislatoribus et
intentiōe sua. quin vellent etiā quādoq̄
minus precii dari vel statui/ propter illā
facultatem redimendi. **Q**uo circa p̄nt
tam ex precedētibus q̄ ex modo dictis/ no
tari vel elici/ morales quedam regule.

Prima regula. **O**mnis cōtractus quo
licite venditur vel emitur redditus per
petui/ potest similiter esse licitus si eodez
contractu similiter se habente/ detur fa
cultas mutua redimendi. p̄sertim in fo
ro conscientie.

Secunda regula: **O**mnis cōtractus q̄
ex suo genere debet esse gratuitus/ potest
ex circumstantijs quādoq̄ effici licite nec
debitus nec gratuitus. mutando speciem
in genere moris. vt de cōmodatiōe po
test fieri locatio. Super his autē vinctio
lex et ratio iudicabunt.

Tertia regula. **O**mnis cōtractus/ qui ex
suo genere vel circumstantijs nō recipit q̄
sit venditio vel emptio ad perpetuū. non
videtur secure fieri/ interueniente pacto
de facultate redimendi. et hoc maxime in
foro exteriori. secus est in locatiōe et con
ductiōe. que fieri solent ad tempus.

Quarta regula. **O**mnis cōtract^{us} suspectus
habet/ si appareat itētio. pbabil^{iter} mala in

contrahentibus. ut quia negociationem solam mercenariam/aut questum lucri turpis intendunt. Iuxta quod ponitur. xx. et ultima propositio principalis.

7 **Propositio xx.**

Ex carnis/contraria legi (in ordine spiritus ac pinda tyrannica/ infectum habens et tenebrosum cordis oculum per cupiditatem et auariciam/faciliter inducit in tentationem et laqueos diaboli. quos sibi met multiplicat et inquit per deum contractuum.

Legimus hoc pro chodolor in experientie libro. et in scriptis doctorum/ qui propter cupiditatis nodos/vix sciunt euoluere. quibus se malignis aduentionibus circumuoluit. iunctis maxime tot excoicationis sententiis Accipit in super de recte dictis et factis bonorum/ scandalum sibi et offensionem. quibus scandalum tale sit a recte docentibus et ambulantiibus/contenendum. quia non datum est. sed nequiter acceptum. quale dicebat Christus scandalum esse phariseorum. Non enim minus agerent que agunt si ceteri quiescerent.

Abijcienda est ergo auaricia. ut mundus simplex et lucidus haberi possit intentionis oculus in cordis directione/ secundum regulas iusticie. quas sepe magis doceat unctio quam ratio. Grandis est idcirco deus et cum psal. dicendum Inclina cor meum deus in testimonia tua et non in auariciam. Cuius verbi latentem energiam expressus est pridem vnus. per eodem teste cognitum est. qui cum dominica quadam in ramis palmaz/ auaricie morsum repente in corde sentiret. ipse collecto in fide et spe deuotionis spiritu/ deficiens in imaginem crucifixi/ velut in serpente moysi mysticum/ rationis oculum. profundius ingemiscens. silenti desiderio clamauit. Inclina cor meum deus in testimonia tua et non in auariciam. Hec frustra. mox enim sensit a corde. velut a quadam introitus manu reuelleret/ negocium auaricie pambulans in tenebris eijci. Eijciat et a nobis auariciam deus. ut auertat iuxta prophetam sequens votum. Oculos nostros ne videant vanitatem. sed veritatem. que vanitatem exufflat. et abscondas errorum decipulas producit in lucem.

Prosum autem in hac luce veritatis supaddere moralia quedam consilia ne subintret apud ecclesiasticos/ spiritibus auaricie. tanto nequior quanto palliat. et obumbratus accedit sub specie non como-

di proprii sed communi. **T**ertius esse videtur apud ecclesiasticos viuentes ex dotacionibus si delium/ quod recipiant redditus iam assignatos quam pro nouiter emendis numerata pecuniam. **T**ertius in super esse videtur apud ecclesiasticos viuentes ex dotacionibus/ pauciores esse in numero monasteriorum vel personarum vel ecclesiarum collegiarum/ quam subire nimias sollicitudines et piculosas anxietates in corpore et anima. in redditibus componendis et augendis/ maxime si specie usurarie vel simoniace prauitatis apud simplices habere videatur. ut si fiant de pecunijs collatis/ probabiliter venientibus et rapinis furtis. usuris. et extorsionibus publicis. nisi fieri constet hoc propter restitutiones incertas et vagas. **T**ertius est preterea apud ecclesiasticos recipientes vite necessaria/ ut obsequio diuino deseruiant in missis et obitiis celebrandis. quod eorum intentio non sit obligare se nisi quantum et quousque obuentiones date/ succederint pro sue vite sustentatione competentem. ut unctio et ratio iudicabunt. **T**ertius ad extremum esse videtur (et si non forte necessarium sed iure supponendum) apud ecclesiasticos viuentes ut dictum est quod suam intentionem ita regulatam/ exponant suis benefactoribus fundatoribus et sustentatoribus. qui si ex sincera caritate et non pompa vanitate procedunt/ non retrahentur a proposito suo et perfectius apud deum merebuntur. **F**ihilominus copatiendum est humane fragilitati. que raro producit grandi virtuose caritatis/ siue multiplici palea vanitatis. Quod sub alia metapora notauit Hieremias dicens. Oves iusticie nostre/ tanquam pannus menstruatus. Propterea non ex opibus iusticie nostre. sed ex sola dei gratia salus nostra.

Tertia pars que

sequitur postillat quendam tractatum conscriptum in materia contractuum in valentia aragonie. per unum doctorem canonicum super his casibus qui incipit Contractus quidam eo quod idem videtur habere zelum reipublice excessive.

Propter pauca etiam sufficiere quam scripta sunt sub duplici petitione/ pro decisione casus traditi in materia contractuum. eorum presertim quibus et pro quibus scriptum est statu pensato. **U**ter succreuit et

agitatione solius recordationis precognitorum in luminationis feruor inspectionis noue. doctorum nedum theologie sed iurium. Et venit in mentem dictum triplex preclarissime memorie preceptoris mei domini. s. Cardinalis cameracensis.

Exptus sum inquit. dum in allegationibus iurium mihi veritas impugnari videbatur. Si dimissis glosis super glosas/ recursus mihi fiebat ad nudam textus litteram mox aptior patebat intellectus. fatentibus hoc idem et miratibus allegantibus in aduersum.

Altez eius dictum post determinationem quam aduersus symoniam celebrat fecit hoc fuit. Noies inquit si dirigeret intentionem suam in spiritualium datione vel receptione/ multi sunt symoniaci qui non eent.

Tertium eius dictum est illud. Super preceptibus humanis qui presupposito peccato sunt naturales atque necessarii/ non debet leuiter reprobatio fieri seu restrictio. Vel ad usurariam prauitatem reductio. **S**ouit me pluribus dictum secundum/ loquitur scribere/ qualis esset habenda directio cordis in actibus tam dandi quam recipiendi spiritualia. Quinetiam dum fieret in concilio Constantien. querela de tollenda symonia/ similiter et usuram. tanquam pessimas in ecclesia pestes. motus ex hoc secundo et tertio dicto/ exclamare nonnumquam coactus sum Deus equissime. quis nesciat et symoniam et usuram modis omnibus extirpandas esse. Sed primitus declarandum sub quibus casibus et quibus intentionibus/ pro predicta symonia vel usura committitur. ne daretur iustus cum impio. ne propterea dationes ecclesie et obtentiones omni iure debite/ penitus eneruent. quasi sint (ut vulgus insipiens et malignum/ et prout heretici criminantur) symoniace aut ne similiter detur usure titulus/ iustis et necessariis contractibus.

Nunc autem induxit ne dictum primitus. ut curiosius litteram quarundam allegationum proprio considerare intuitu. ne sine lege (ut aiunt) loqui videremur. unde factum est. ut ex allegationibus clarum eniteret pars prima. iurantibus ad hoc theologorum libris doctorum.

Redeat igitur ad discussionem tractatus uehementer inuectiuum contra censualistas. Sic enim noiat veteres contractibus in casu proposito vel simili et incipit. Contractus quidam. etc. Letex autor non nominat nec opus est.

Arguit primitus pro parte/ quam absque ulla dubitatione dicit esse falsam et pessimam. nos vero veram et licitam. Ita tamen si conueniamus in casu cum circumstantiis nostris. **C**ontractus inquit venditionis et emptoris/ est de iure gentium et utroque iure/ canonico et civili/ pro licito habitus. Sic est in isto contractu. quia constituit certus redditus annuus qui est merces. ponitur etiam certum precium et sic sunt ibi substantialia. que complent contractum emptoris et venditoris. Allegat ad maiorem et minorem sicut ibidem potest inspicere. ff. de in legibus.

Rursus secundo arguit in effectu/ dimissa plerumque reverbosum. Predictus contractus non est mutuum. ergo non est usurarius. Probat consequentiam per diffinitiones usure/ datas a doctoribus. quod est lucrum proueniens ex mutui contractu.

Rursus tertio notat allegationes plurimorum doctorum pro parte censualiste sed quia dicta non ponit. nihil hic elici potest certum/ nisi libris inspectis. et ex his quod dixit in solutione istius rationis. et sunt glorie supra capitulum. Constituitur de relictis. domibus.

Rursus quarto sumit quod prestationes sunt approbate. nec reputantur usurarie ergo (inquit) ita dicendum erit de prestatione annua proueniente ex dicto contractu censuali antecedens. probat per multiplicatas allegationes. sed consequentiam ubi nodus iacet linquit ut clara nec allegat. quod euidenter pro nobis est.

Rursus quinto. annua pensio potest imponi de nouo per titulum gratuitum. puta per titulum legati et eadem ratione per titulum donatoris inter vivos. ergo multo fortius potest imponi per titulum onerosum. puta per titulum emptoris et venditionis. Probat consequentiam quam concedimus. per multa iura. et consequens similiter.

Rursus sexto descendit specialiter ad contractum qui dicitur ad vitam. iustificando illum ex dubio et periculo quod imminet circa vitam. per argumentum de usuris. c. in ciuitate et. c. nauigantibus istud similiter concedimus viso textu.

Rursus septimo producit ad idem probandum/ glossam hostiensis. in summa de usuris. que sententia licite dicit esse venditionem rerum ad vitam certe persone vel personarum. ratione incertitudinis etiamsi emptor inde lucraretur.

Rursus octauo non per modum rationis sed inuectiois contra censualistam dicit eum videlicet

De contractibus

inniti tolerancie vel dissimulatioi romane ecclesie/tanq̄ valido fundamēto.

A **C** Onsequēter descendēs ad ptē oppositā/que fm̄ eū indubie vera ē. ⁊ diuino iudicio/cōscientie ocio ⁊ rōnis dictamini/audacter cōcordās/et ita determinat idipm̄ de quo facit q̄stionē

Primum fundamen

tū ponit. quia vbi est eadē ratio. debz esse eadē iuris decisio. sed eadē ratio phibitō nis q̄ est in vsura apta ⁊ manifesta/occurrit etiā in dicto censuali cōtractu. igit̄. ⁊c. Deduxit vtrāq̄ ptē/p rōnes exēplaz ⁊ dicta doctorū. super quibz in respōsione aliqua tangemus.

Secundū funda

mentū sumit ex glosa magna dñi Innocētij de vsuris. c. in ciuitate. quā inserit ⁊ postillat. ⁊ ex ea cōcludit cōclusionē vnā sub hac forma In casu quo p̄tinaciter tenere tur/q̄ ideo innocenti⁹ vsus est verbis cōsiliū. qz dubiū sibi erat an cōtract⁹ esset illicitus vel nō. Etiam in tali dubio fidelis xpianus de necessitate salutis tenet a tali cōtractu abstinere. nā in tali dubio cōtractū ipm̄ iniens/discrimi se supponit ⁊ sic mortaliter peccat. Deinde nūq̄ iniustificare cōtractū ad vitā. dicens nō sufficere dubiū seu piculū quod imminet/ad iustificationē. Deinde obijcit p̄tra se/in q̄rta cōclusionē/q̄ Innocētius locut⁹ est de facultate redimendi. Et r̄ndet qz verū est. sed magis improbasset si hoc intellexisset

¶ Multis autem omīssis placet inserere glosam Innocētij. ⁊ admittere diuisionē illius quadrimēbrē. ad quā discutiendā postmodū reuertemur. qz nisi fallat animus/multū p nobis est. ¶ Glosa Innocētij. P̄ia ps Ex hac decretali (in q̄ Innocētius) satis innuit/qz si aliq̄s pro certa pecunie quātitate/emerz aliq̄ reditū granū vel vini vel aliū consilem reditū/p̄petuo sibi ⁊ suis heredibus dandū a venditore ⁊ suis heredibus/vel etiā ad certū tps vel ad tēpus vite alicui⁹/qz licitus est huiusmodi cōtract⁹/dūmodo redditus annu⁹ cōmuni estimatōe non excedat redditū quē h̄ret vel habere posset/si terrā de tanta pecunia emisset. Quidā tñ dicūt. qz qñ in p̄petuū emit qz nunq̄ pt ēē

illicitus cōtractus. quantūcūq̄ sit magnus redditus respectu precij. quia licet in cōtractibz/se decipere. ff. de mio. in cāe. ij. pa. fi. ¶ Secūda ps Alijs videt̄ forte melius. qz si quis emit redditū cōstitutum ante cōtractū vel actiōem venditam siue cōstitut⁹ fuerit i re/puta in domo vel possessione vel alijs hmōi siue in persona puta serui vel liberti vel rustici vel actō vel nomen. Item siue sit certus redditus. puta qz reddit decē. siue incert⁹ puta qz reddit quartā p̄tz fructuū qui p̄cipiūt de aliqua domo vel de ope alicui⁹ p̄sone Itē siue sit p̄petuus cōtract⁹ puta qz extendit̄ ad heredes vtriusq̄ contrahentiū. siue sit ad vitā hoīs. siue sit ad certū temp⁹. puta vsq̄ ad quinq̄ ānos. Itē nō refert si redditus sit in pecunia/ siue in alijs rebz siue in facto. Semp in oibz p̄missis/ reputat̄ cōtractus licitos. qz est ibi purus ⁊ licit⁹ cōtractus venditōis. Nā est ibi p̄ciū. scilz certa pecunie quātitas Itē ibi est merc. scz cert⁹ redditus vel canon vel ānona. L. de sacrosanc. ecc. in bēn⁹ in p̄cipio in auct. de re. ecc. nō alie Itē actio. c. de heredibus vel ac. vendi p̄ totū. ¶ Sed his videtur esse cōtractū quod dicit̄ hec decretalis. qz nō est dubiū qz vsq̄ ad illō tps scz lōgum/ plus p̄cipiet de redditu q̄ sit p̄ciū. ⁊ in actione constat. qz plus est in noie q̄ sit p̄ciū. Solutio. licz certū sit/qz vsq̄ ad. xl. annos. vel. l. vel vltiores/ plus accipiet de redditu q̄ sit precij qd̄ dat. tñ hec certitudo nō facit illicitū p̄tractū venditōis. Lū hoc etiā sit in venditōe alicui⁹ possessionis. vbi certū est fm̄ inferiores causas qz plus accipiet de fructibz eius. q̄ sit precij qd̄ pro ea dat. etiā sine expensis vel labore. dando eā ad vitū certum vel emphiteosim. Hic enī tñ reprehēdit/ qñ car⁹ vendit mercē propter terminū quē dat p̄ licitū emptori/ ad soluendū pecuniā. v̄ qz pro minori emit mercē/ quia statū dat pecuniā. et prolix⁹ tēpus expectat mercē. q̄ penit⁹ sunt illicita. qz hic solū vendit tempus p̄ ipsa pecunia. que venit ⁊ iustū precij excedit Quod ex eo apparet. qz si vtraq̄ p̄ta esset precij ⁊ merces/ p̄ minori fierent Et in casu nostro oia sunt p̄ntia. nec vendit tps. qz res ipse de q̄b̄ dicim⁹. scilz reddit⁹ vel actio/ tantū valebit vel ad minus credit̄ valere subseq̄ntibz t̄pibz. q̄stuz

modo valet. vel ad min⁹ est dubiū. Et hoc
sufficit ad hoc vt cōtractus sit licit⁹ vt hic

Tertia pars Ad intelligūt qdā. et si
redditus vel nomē de nouo ppter hoc cō
stituant in rebus vel psonis alijs a cōtrahē
te. puta qz dicit emptor. Tu cōstitues ta
les reddit⁹ in possessiōe tali vel seruo. vel
facies qz talis cōfutebit se debere tibi mil
le vsqz ad annū. et ego de illis mille. vel ma
gis p actōe p illis mille cōpetere. dabo ti
bi qnqz ginta. Nā dicit oēs cōtract⁹ istos
licitos. qz nō est mutuū. sed emptio Item
mli casus pnt eueire qz iste emptor amit
teret in hoc cōtractu. puta si inops fieret
nomē **Sz** certe bene cōsulendū est oī
bus fidelibz qz ab hōi cōtractu abstine
ant. scz qz de nouo ppter hoc cōstitutū red
ditū vel actionē emāt **Quarta ps** **Al**
lud autē videt penitus illicitū. qz ipse idē
qz dicit emptor. in se cōstituat redditū vel ac
tionē. qz se obligat ad pl⁹ dādū. vel in pecu
niā vel in spe. quā accepit. Hec Innocē

Tertū fundamen

tū sumit ex multis exēplis et allegatōibz
in hāc vna sententiā cadētibz. Nō dubiū
qz is cōmittit in legē qz legis verba cōple
ctens. cōtra legis nitit voluntatē. Vel sic.
Cōtra legē facit. qz id facit qd lex pbi bet.
In fraudē vero legē facit. qz saluis verbis
legis/sententiā ei⁹ circūuenit. Sz sic est i
cōtractu censualiste. qz in vtroqz cōtractu
um/est idē effect⁹/excepta noīs mutatiōe/
Sicut deducit diffuse. cōparādo condi
tōes vni⁹ cōtract⁹ ad alterz. psertim vbi da
tur facultas redimēdi. et maxime vbi con
stituit de nouo reddit⁹ vel annua pensio.
Addito qz leges veteris et noui testamēti
pbi bētes mutuū sub annua pēsiōe. eēt
maximo ludibrio. si hoc foramen vsura
rijs supesser. qz nomē mutui mutaret i no
mē venditiōis et emptiōis. pmanētibz eis/
dem effectibus Et allegat multa capitula
iuris et scētū Tho. et Joh. in summa cōfes
soz Jungēs illā regulā. Cū qd vna via. p
hibet alicui. ad id alia admitti nō debet.
Addit verūtū ex glosa regule. qz respectus
principalit habeat ad pbi bēti nō ad viā. et
hec est rōnabilis modificatio. **¶** Querit
consequēter a censualista. qz res resultat vti
litas si ex mutuo mille solid. nō possit pē
sio vnius denarij recipi. et ex contractu cē
suali sumeret plus qz centum.

Quartū fundamē

tum assumit ex pte cōtract⁹ querēdo. qz
dum res aliqua vendit minori pēcio cū fa
cultate redimēdi qz si perpetuo venderet.
talis cōtract⁹ nō censuat pigneraticius et
p consequēns in fraudē vsuraz except⁹. sic
allegat glosam ordinariā Hostien. Joh.
Andree. qz talis cōtractus cōditional⁹ est
vsurarius. qd sane inqt videt intelligēdū
cū ppter pactū. res vendit minori pēcio.
¶ Et p⁹ oppositiōem sibi met factā/declarat
qz minoritas pēci se referat ad id qd ipsa
res valeret casu qz ppetuo alienaret sine fa
cultate luendi vel redimēdi. **¶** Deinde
allegat opiniōes quorūdā iuristarz cū su
is allegatōibz. et exponēs doctrinalr et be
ne. qd sit inter ius canonicū et ius ciuile.
et qd sit de rōe legis. **¶** Cōcludit qz magis cre
dēdū est peritis in arte iuris canonici. qz
peritis in arte iuris ciuilibz. Sz hec omit
timus. dicētes illud bucolicū. Non nostz
inter nos tantas componere lites.

Quintum funda

mentū assumit ex vno casu legis. ff. de an
nua l. l. iij. pa. vlti. De quo videt mirādū
qz leges cōcedētes vsuras/dixerint cōtra
ctū hic cōmemoratū esse vsurariū qz vel ei⁹
similis/sepissime fit apd ecclesiasticos. Est
autē casus. qz si p legatuz vel donationē qz
est titul⁹/ imponit de nouo certa ānua pē
sio soluēda ricio. qz ad usqz ipse donās vel
legans/dictā pensio nē luerit vel redeme
rit vel ab ea se liberauerit p solutiōem vel
traditiōem certe sortis pncipalis. Conse
quenter inducit (et sicut videt colorate) qz
min⁹ videt hic esse vsura. qz in casu cen
sualiste. psertim si det min⁹ pēciū. ppter fa
cultatē redimēdi siue hoc sit in vno istru
mento siue in pluribus. Hec hoc impu
gnare contendimus.

Sextū fundamen

tum arguit. qz si dilatio traditiōis mercis.
facit pēciū diminui. cōtract⁹ est vsurari⁹
De vsuris. c. nauigāti. a contrario sensu.
Sed in pposito diminiuit pēciuz. nec tota
merx est pns. scz pensio cuiuslibz āni. Ve
ritas est. qz instādo cōtra se et rōndendo. fa
tet qz ius pēdi pensio nē annuā. sit merx
in ipso cōtractu. sicut in venditiōe ppetui
reddit⁹. Sz sp recidit in illō. qz dat min⁹.

De contractibus

precium propter facultatem redimendi et aggrauat si de nouo merx ipsa. i. ipsum ius percipiendi constituit de nouo in ipso contractu. ubi contrahentes assignant et differunt tempus prout volunt.

Rostmodum istis totaliter interpositis fundatis iuris responsibus dare validum ad affirmatiuam censuram esse potest. **¶** Cuius ratio duplex ad primum stat in hoc solo. quod et si dictus contractus ex forma vocali sit emptio et venditio. tamen quod ad rem et effectum est mutuum vel reducit ad mutuum. **¶** Respondet sicut ad secundum. **¶** Ad tertium vero fundamentum per glossam de reliqui. domi. in c. constitutum respondet dicendo tres esse contractus. Unus est. cum dominus alicuius rei dominium illi concedit alicui abdicans a se ipsum dominium. nihil sibi pro certum censum annuum retinendo. Et de isto (ut dicitur) loquitur hic glossa allegata cum doctoribus. Alter contractus est emphiteosis concordans cum predicto in modo constituendi. Sed in hoc differunt quod in primo procedens nullum sibi retinet rei dominium vel ius emphiteoticum. sed in secundo retinet utrumque. Et utrumque est licitum. Tertius contractus de quo nunc inquirimus hic (ut dicitur) contrarium modum ad precedentem in hoc quod ille qui est dominus ab initio ipse est qui pensionem censuale supra se et supra rem suam constituit. propterea non sequitur si precedentem contractus sint liciti quod iste. **¶** Proinde respondendo ad quartum fundamentum. non negamus (inquit) quod et alijs modis et contractibus annue pensiones censuum possunt imponi licite. ut in fundatione ecclesie. ut in concessione quam quis facit de re sua. ut dum aliqua ecclesia erimur a iurisdictione episcopi. et alijs modis sparsis in iure. sic allegat. sed sufficit nobis concessio fundamenti. **¶** Rursus. processio antecedente quanti fundamenti quod per titulum gratuitum scilicet legatum vel donatum. potest annua pensio de nouo constitui. negat consequentiam. vel similitudo ad casum nostrum. quoniam in titulo gratuito. nulla est suspitio de usura. nec ad mutuum vel ad effectum mutui reducibilis secus hic. **¶** Ratio propterea ad secundum fundamentum stat in hoc. quod in mutuo quod utrumque probabile dubium vel periculum non potest concludere excusationem usure. de qua in causa naviganti. **¶** Secundum est in contractu venditionis et emptiois de quo loquitur illud capitulum. Cuius igitur in casu censualiste de quo queritur sit mutuum vel ad mutuum reducibilis. non est similitudo. attento quod precium ut in plu-

ribus est valde paruum respectu magnitudinis pensionis. et ad ipsum est probabiliter satis duraturus. Posset addi sed non sagit hic. quod contractus talis dat occasionem machinandi in morte alterius vel eam optandi. scilicet illi qui recipit pensionem ad vitam. Alterius in responsione ad septimum dicit esse duos casus positos ab Hostiensis. Unus est quod licet emere possessiones ad vitam ipsius emptoris. sed hoc intelligitur ubi non constituit fructus de nouo. et merx iam creata emitur. nec dat facultas redimendi et ita non est similis casus ad nostrum. Alter casus est cum quis tradit vel vendit oues alicui monasterio sub pacto quod pro quolibet oue recipiat duos solidos. cum fructus cuiuslibet ouis valeat quatuor vel quinque solidos. Sed post mortem tradentis. omnes oues ad monasterium pertinebunt. et hoc est licitum propter incertitudinem mortis vel multiplicationis ouium. Sed secundum est in casu censualiste quod est mutuum vel ad mutuum reducit. **¶** Postremo respondet ad ultimum per illud dictum de prebendis multa per patientiam tolerantur. que si deducta fuissent in iudicium exigente iusticia non deberent tolerari.

Ecce summam collecta est sententia tractatus. quantum visum est sufficere ad intentionem nostram quod versatur non ad impugnationem tractatus principalis aut mordaciter sed ad elucidationem veritatis. tam in casu proposito quam in alijs nonnullis in materia contractuum. que ad conscientiarum serenationem et iurium faciunt intellectum.

Attentio prima

Attendat in primis quod octo rationes facte per censualista militat pro casu nostro. Hec responsiones date per trariank. sed confirmant propositum. dum concedunt censuales redditus rationabiliter emi posse vel institui. si non appareat de corrupta intentione. vel ex modicitate precij. vel ex mala fama contrahentium. ut quod consueuerunt usuras exercere.

Attentio secunda

Attendat quod prima ratio sua contra censualista fundas se in hoc quod ubi est eadem ratio. debet eadem iuris decisio. soluta est per quartam decimam propositam secunde partis. Et postquam respondendo ad formam. concedi maior in terminis si sit eadem similitudo penitus. sed minor negabilis. quoniam in usura apta prohibitio legis diuine et humane est manifesta. non sic in casu

censualiste. etiā ubi peccaret. quia hoc eēt
 occultū. aliud manifestū. **A**ddito q̄ p̄
 cepra nō obligāt vt fiant ad intētiōē p̄
 cipientis nisi sub conditiōe. hoc est si de
 beat finis assequi. alioquin honorās pa
 rentes propter naturalē pietatē nō referē
 do ad deū peccaret. **S**ilr̄ z ieiunans si nō
 efficacēt detentior. z ita breuiter de quoli
 bet p̄cepto. **F**acit pro hāc r̄sione tē
 ptus expressus extra de vsuris. c. in ciuita
 te ubi sic dicit Alexander tertius / scribēs
 iantien. ep̄o. In ciuitate tua dicitis sepe cō
 tingere q̄ quidam p̄p̄ seu cinamomū seu
 alias merces cōparant. q̄ tunc vltra. x. li
 bras non valent. z p̄mittūt se illis a qui
 bus illas merces accipiūt. xi. libras statu
 to termino soluturos. Licet autē cōtract⁹
 huiusmodi ex tali forma nō possit cense
 ri noiē vsuraz. nihilomin⁹ tamē vendito
 res pctm̄ incurrūt. nisi dubiū sit. merces
 illas plus min⁹ ve solutiōis tpe valituras
 Et ideo ciues tui salutē sue bñ cōsulerent
 si a tali cōtractū cessarēt. cum cogitatiōes
 hominū / om̄ipotentī deo nequeāt occul
 tari. **P**ossēt autē hoc in loco fieri p̄qui
 sitio / cur contractus hic cōmemorāt⁹ ex q̄
 nō est vsurarius sit illicitus. **S**i dicatur
 q̄ propter precii maius et excessiuū. hoc
 habet locū in foro cōsciētiē / sicut etiam
 videt̄ notare decretalis. sed nō in extērio
 ri iudicio ubi res tantū valet s̄m̄ lēgistas
 quantū vendi potest. qd̄ intelligit̄ nisi sit
 defraudatiō plus medio iusti p̄ch. qz tūc
 cōtractus rescindit̄. vt inciuilis / licet nō
 vsurarius. **S**i vero dicat̄ illicitus esse qz
 fit in fraudē vsurariū. R̄sdebit̄ venditor.
 nequaq̄. sed in fauorē cōseruatōis vel
 augmētatiōis proprie substantiē. z sustē
 tatiōis domesticorū onerū. Ecce quomō
 malignātib⁹ z volentibus / iniuste agē
 re / nō sufficiunt lēges positīue cōtra vsu
 rarios late. quin potius sunt incidētalit̄
 aliqñ in daminū reipublice. in laqueū cō
 sciētiē. in offēnsiōes z scandalū. **S**i au
 tem sentētiē iuris / ex cōdicatiōnū vel inter
 dictorū / ligent abutētēs talib⁹ cōtractib⁹ /
 dum sūt in fauorē vsuraz. licet non in se
 sint vsurarij videāt̄ domini iuriste an pe
 ne sint vsq̄ ad hoc ampliande. dum non
 constat de intētiōe.

E **Tertia attentio**

Attēdat̄ sup secundo fundamēto cōtra

censualistā. ubi assumit glosam magnam
 Innocentiū de vsuris. c. in ciuitate. q̄ pri
 ma pars / est euidenter quo ad oēs sui clau
 sulas / pro censualista. z pro dictis p̄t⁹ in
 diuersis consideratiōib⁹. **S**ilr̄ z scd̄a z ter
 tia partes vsq̄ ibi. Sed certe bene cōsu
 lendū est. Attēto q̄ ubi dicit in secunda
 parte. Alijs videt̄ z forte melius. non ne
 gat priores bene dixisse sed pōnit sub du
 bio si sequētes mel⁹ dixerint q̄ loquūtur
 amplius pro parte censualiste. Et mod⁹
 loquendi cōis / notat̄ eū sentire q̄ mel⁹ li
 cet alij bene. **D**einde cū dicit. Sed q̄
 te bene consulēdū est. Patet ex modo lo
 quēdi q̄ cōformiat se verbis decretalis.
 In ciuitate / q̄ nō loquitur nisi p̄pter du
 biū intētiōis contrahentiū. Et ex illo q̄
 affirmat statim in q̄rta p̄tē dicens. Illud
 autē penitus videt̄ illicitū / q̄ idem q̄ dicit̄
 tur emptor / in se constituit̄ redditum. z c̄
 ubi notet̄ lector / de cōrrectiōe quā tracta
 tus facit. dicens p̄ viciū scriptoris factū
 esse / vt dicatur / emptor pro veditor. quia
 non posset (inquit) bene exemplificari q̄
 emptor cōstituit̄ redditum in se. **S**z hic
 cognoscit̄ in aduertētia magnā. qm̄ em
 ptor z venditor se habēt cōrelatiue. z po
 test ille q̄ emit / cōstituerē se venditorē per
 redditū vel actiōē qua se obligat ad plus
 dandum / vel in pecunia vel in spe / q̄ acce
 perit. Et hoc obsecro tu lector vigilanter
 attende. z cognosces q̄ affectio nimia im
 pugnandi censualistas / fecit aliter sonare
 verba Innocentiū q̄ sua fuerit intētiō. si
 cut de sonitu cāpanarū vulgarit̄ exp̄imur
Proinde sup reliq̄s conclus̄ cōtra cen
 sualistas ad vitā. et de regula ista. Qui du
 bio stāte agit aliquid / mortaliter peccat̄
 dictum est prius propositiōe tertiadeci
 ma secunde partis.

Quarta attentio

Attēdat̄ pro r̄sione ad tertiū funda
 mentū q̄ censualista bonā habens inten
 tiōē sicut habere p̄sumit in casu nostro
 nō agit in fraudē lēgis nec cōtra lēgem.
 Nec illud quod inquirit̄ que differentia
 sit si nō possit recipi vn⁹ denarius ex vsu
 ra / z ex contractu censuali recipient̄ pl⁹ q̄
 centū. cōcludit. Et patet r̄sio p̄ exemplū
 datum in materia de symonia. quia sacer
 dos celebrans missas. potest recipere centū
 francos pro sustentatiōe vite sue. Et non

De contractibus

posset recipere unum denarium. pro commutatio-
ne misse ad denarium.

Attentio quinta

Attenda circa quartum fundamentum quod super
ponit illic esse fraus usurarii. tum ratione
minoris pretij. tum ex condicione contractus
tuum. Et ideo nihil contra casum nostrum. vel
simile. quam pretij equat venditioni. nec fit
ad usurarium questum.

Attentio sexta

Attenda super casu civili quinti fundamen-
ti illud quod tactum est in recitando. quod scilicet illud
casum non vidi in textu legis. cuius suppo-
no bonum intellectum. Vidi autem dominum
de palude qui fuit magnus iurista et theologus
qui super tertium sententiarum disti. xxxvij. ubi
coiter doctores theologos tractant materiam
de usura et ibi requiritur. Hic inquam doctor
ponit casum legis. Quod si petrus. vendat com-
munitati aliquam domum vel hereditatem cen-
tum francis. potest statim emere. et libras ad
vitam super eadem hereditate. **U**lex est quod ex-
hibitus est mihi modo textus legis predicte
qui sic habet. Si cui quantitas certa le-
getur. et quoad prestat in singulos annos.
certum aliquid veluti usuras iusserit testa-
tor. prestari. legatum valet. Sed in usuris ha-
ctenus valere debet quantum probabile mo-
dum usurarum non excedat. **E**x hoc textu patet
primo quod facit pro nobis. quia dicit quod legatum
valet. Patet etiam quod nomen usurarum hic non
accipitur prout habet malitiam sibi involuntam
sicut est nomen furti et rapine. alioquin sibi
contradiceret. sed accipitur usura pro superabun-
dantia in contractibus. prout etiam glossat san-
ctus Thomas. illud deuter. xxvij. Fenerabis
gentibus multis. Et in euangelio luce. xxvij.
inrepat piger seruum qui non dedit pecuniam
ad usuram. quibus sit hic metaphorica locu-
tio. sicut ibi. feneratur domino qui miseretur
pauperis.

Attentio septima

Attenda pro sexto fundamento. non semper
verum esse quod si dilatio traditionis mercis. fa-
cit pretium diminui. contractus sit usurarius
quia casus est oppositus in terminis. c. In ciui-
tate. plus allegato. et tactum est in quinta pro-
positione secunde partis. quod pacto sit hoc factibile

Attentio octava

Attenda post discussionem aliquam predicti
tractatus. quod pro omnibus dictis in prima pre-
sub viginti considerationibus. sunt docto-
res theologos in variis passibus. consequen-
ter ad legem euangelicam et naturalem. cum qui-
bus legibus loqui non est sine lege loqui.
Nominatim sanctus Thomas. secunda secunde questi-
onibus diversis. circa materiam de iusticia
nunc diuidendo iusticiam in commutativam et
distributivam. querendo consequenter de contra-
ctibus emptoris et venditoris. de usura. et simili-
bus. Sicut poterit inuenire studiosus si-
ne quotatione ad quodlibet verbum. quam in-
tra dictum senece. Non minus culpanda est ni-
mia diuisio. quam pauca. confusione enim gene-
rat. sicut patet in pulvere. si propterea cauere
turbatores memorie. et intelligentie magnam
involuntatem querat ab expertis.

Attentio nona

Attenda quod pro dictis in secunda parte sub
xxiij. propositionibus. sunt doctores theologos
quantum libros habui et videre potui
Primo ad conclusionem generale in forma co-
cordat Joh. andree in summa confessorum. qui
theologus fuit et magnus investigator etiam
iurium positio. libro. ij. tit. vij. de usuris
q. xxx. Cuius hec verba sunt in forma. Quid
si vendidi predictum. tali condicione adiecta. ut quibus
soluat predictum a me vel ab herede meo. reha-
bea predictum ego vel heres meus. vel quibus
ad tot vel tot annos possim rehabere. solu-
to pretio. nunquid est usurarius contractus. Respon-
dit Ray. pa. vi. Item quid sit. Ad hoc dico quod
non est mutuum. et emptor facit fructus suos si-
ne periculo usure. licet venditor iuxta vendi-
tionis formam postea recuperet predictum. Et hoc
intelligas nisi in fraude usurarii sit facta
talis venditio vel conditio. quod presumitur
ex his coniecturis. scilicet ex eo quod modicum est pro-
cium respectu valoris rei. ut extra de empto. et
vend. ad nostram. Item ex eo quod aliquid pro soluit
ultra summam receptam. puta fuit vendita pro
centum. et est in pacto quod cum rescindat vendi-
tio. reddant. cxx. extra de pignori. Illo-
nos Item ex eo quod emptor consuevit exercere
usuras ut in predicta decretali ad nostram.
Idem Hostien. s. nono Et Bern. in glo-
sa super c. Loquestur. Nec ibi. **F**acit etiam
vulhelmus copilator. optime summe devi-
cium et virtutum. tractatu de auaricia. a parte
de usura. Dum numeras contractum censua-
lem inter usurarios hanc assignat rationem

quia res longe pro minori precio recipit ad annuam pensionem propter pactum redimendi. Concludit ergo per argumentum a contrario sensu / si non datur premium minus / non erit contractus usurarius / saltem ex hac radice. Porro non legi theologos alios / ponentes in forma casum nostrum. sed concludit rationabilitas eius / ex alijs dictis suis atque fundamentis / et specialiter si attendatur quid dicitur usuram formaliter esse. De iuristis autem vidi plures allegatos. quos originalliter non dicitur inspicere nisi Ber. glossatore decretalium. c. conquisitus de usuris in glossa. ij. circa finem / ibi Item si vendo In qua glossa notat pecuniam numeratam posse dari ad pompam vel ostentationem sicut etiam dari potest pro impignoratione / quo casu dicit aliquid posse sumi ultra sortem. Loquitur insuper de precio ultra sortem adiudicato in fauorem ecclesie. Sanctus Thome sentit idem quod prius de pecunia numerata. Unde patet quod malignantibus vix potest claudere aditus ad usuram. Poterunt enim fingere / vel suum interesse vel aliquid simile. Sunt alij pro casu nostro allegati. Sicut dominus Hostien. in dicto. c. conquisitus. Sicut. B. boijc. qui predictos recitat / nec improbat. Sicut Ber. in summa. de usuris in pa. iij. Alterum de redditibus ad vitam quod liceant / tenent / et presse dominum de palude / vbi prius. allegans et respondens. Qui propterea tenent artem camporiā licitam / non adducens aliam rationem / quam quod ecclesia tolerat eam. Doctor iste preterea ponens opinionem durandiam qui sanctum thomam. insequitur. tenet illud quod dictum est de receptione mutui ad usuram. ita tamen quod dans / non abneget a se ius reipetendi / sicut nec potest / propter interesse reipublice. Preterea doctor subtilis in quarto / ponit casum sette. positionis / secunde partis nostre / approbans illum et laudans. et addens quod legitime prescribitur rem plus aliam / non tenet in foro conscientie dum sibi constiterit eam fuisse alienam / restituere / faciente hoc legis autoritate. et negligentiam custodientium res suas punire. Locordat predictus de palude in quarto suo.

B **Attentio decima**

Attenda quod super casu particulari fuerunt in quibus plurima consilia peritorum / etiam theologorum / in varijs locis et collationibus. nominatim. Constantie in reformatorio. et ad

partem et in scedulis subscriptis. et qui vidit testimonium prohibuit quod contractus predictus et similes. sunt liciti. Doctores autem viuentes / non minorem habent auctoritatem / doctrinaliter exponendi sacram scripturam vel interpretandi iura / quam mortui. Et qui non scripserunt. quam qui scripserunt. Et ideo frustra fit aliquando tot allegationum multiplicatio. Confestim ut vnus aliquid scripsit. et contemnit viuentium consilium. qui sepius attendere magis possunt circumstantias particulares. fin quas variari iudicium sepe necesse est. quemadmodum dicit experientissimi medicorum in hominibus sanandis. quod regule generales tradite sub arte / vix inveniuntur practicabiles absque exceptione. Et tomagis in moralibus hoc euenit / quanto plures sunt mutationes animorum quam corporum. Propterea necessitatus est philosophus dum medium virtutis ingredi dicitur / prout sapiens iudicabit. Patet exinde quorundam nimia humilitas vel vanitas. quod requisiti dicere quid sentiant de aliquo casu morali confugiunt statim ad allegaciones super allegaciones / et ad glossas super glossas / dimissis etiam quibuslibet. aut principijs vniuersalibus ad que debet resolutio fieri. dicentes. Iste sic sentit alter sic sentit. alter approbat eum. alter sentit cum isto / quibus recte dici potest. Dic non quod alij scripserunt. sed quid tu ipse dicis vel sentis. Dicit enim aristoteles. vi. Ethicorum. quod iudicia prudentium et expertorum / habenda sunt pro principijs. vbi etiam nullam assignarent rationem quoniam ex multis experientijs et studijs / euenit illud Lara (id est preciosa) datur logo prudentia tempis vsu. Sic in medicina / sic in omni arte. Unde orta est illa maxima a sapiente et philosophis posita. Cui liber experto in sua arte credendum est.

Ubi autem dissentiunt doctores super aliquo casu / cuius vtraque pars siue agatur siue non agatur / potest in culpam verti / prout exemplificatum est in capitulo inquisitionis. extra de sententia excommunicationis. Oportet tunc attendere particularius ad circumstantias tam ex parte doctorum loquentium. ut quia isti sunt plures et famosiores sanctiores quoque et in dictis alijs solidiores / quam ex parte illius rei que non agenda / vel agenda proponitur. Demum ex fine et intentione agentium. Ut ex omnibus eliciatur de duobus

Tractatus

probabilibus propositis / quid illoꝝ pro
babilibus habendū sit. Pretactū est insup
de resolutione faciēda ad terminos iuris
diuini / vbi humana iura dissonare adin
uicem vel cōtra caritatē viderent militare
Ita enī fieri necesse fuit pro sedatione scis
maris p conciliū generalis conuocatōem
sine papa recepto p omēs qui cōuenerāt
et p̄ iudiciū cōciliū sup vtrosq; cōtendē
tium de papatu. Non obstantē lrali sono
decretorū / quod nec conciliū euocari po
test sine papa. nec papa potest a toto con
cilio iudicari. ¶ Sed hec hacten? prote
statōe subiuncta. q̄ nihil hic vel alibi / te
merarie loqui propositū fuit. nihil cū cō
scientiā vel detractōis vel inordinati fauo
ris. vel amaricati cordis. nihil deniq; in
fauore illicitoꝝ cōtractuū vel cōtrahenti
um. p̄sertim vsurarie prauitatis. quā no
uimus tam diuino q̄ humano iure dam
nam.

¶ Finit tractatus de cōtractibus.

2 Incipit tractatus eiusdem de symonia.

Super materia symoniace la
bis in collatione bñficioꝝ p
papā resoluēdo materiā ad
radicē scripture sacre. qua di
missa p̄currere ramos opini
onū p̄ticularium sine caret. ponitur hec

vnica conclusio:

Symoniaca labes p̄tra ius diuinū
vel de symoniaca spē suspectū est
in conferēte bñficiū eccliaisticū (etiā si sit
papa) extigere vel extorq̄re a bñficiādo / p̄m
ptam pecuniā / sub titulo primorū fructu
um / ac ipedire possessioēz z officiatōnem
suā quosq; soluerit illā pecuniā. Deduce
mus p̄clusionē hanc / p̄mo ex septē suppo
sitōib; / fundatis in iure diuino. **D**ebic
rūdebim? septē obiectōib;. **S**ubinde
septē p̄sideratōes vel doctrinas adiiciem?

Prima suppositio.

Supponit primo p̄ p̄batiōe / q̄ in
bñficio p̄sertim hñre curā aiaruz
sunt hec duo scz officii z bñficiū. Benefi
ciū autē (sicut dici solet z vez est) dat pro
pter officii. Vñ ad ius z obligatōem offi
ciandi / p̄petit ius bñficiū recipiēdi. sicut
infra docebit / ex oī iure. Propterea nō de
bet obligari q̄s ad officiaudū / p̄ traditōz

ordis sacri vel alias / nisi bñficiū. i. ius re
cipiēdi sustentatōem vite siml' annectat

Secunda suppositio.

Supponit p̄terea / q̄ officii ecclie
siasticū q̄nq; sumit p̄ iure officii
andi. Quāq; p̄ obligatōe ad officiaudū
Quāq; vero p̄ ipso actu officiaudū. ¶ Est
autē hmoi act' sic descriptibilis q̄ est eter
nitū aliq̄d imp̄sum ad vtilitatē alteri' vel
alioꝝ / p̄ p̄secutōe felicitatis eterne. z dam
natōis euitatōe. Vñ p̄ hanc vltimā clau
sulā / differt officii eccliaisticū / ab officio
tpali vel civili. videlicet rōne finis. primi
seu principalit' intenti / qm̄ finis primus
officij ciuili' est felicitas seu tranquillitas
politica vite p̄ntis / officii at eccliaisticuz
bz finē altiorē / videlz salutē eternā aiarū.

Tertia suppositio.

Supponit insup q̄ hec tria / pure
sunt spūalia / scilz ius ad officia
dū quod dat a supiore vocāte vel eligente
qz nemo assumit sibi honore fm aplm̄ sz
q̄ vocat a deo sicut aaron. Silt' obliga
tio ad officiaudū cōsurgit ex consensu su
scipiētis hoc ius vel honore. Silt' actus
officiaudū / spūalis est rōe finis vel obiecti.
z vt frequēter rōe ipsiusmet obsequij. sicut
sunt baptizare. p̄dicare. ordinare. celebra
re missam absoluerē et ita de reliquis.

Quarta suppositio

Supponit amplius / tanq; suffici
enter et expresse determinatuz / de
iure diuino p̄ christū z p̄ aposto
lum / q̄ ad officiu; eccliaisticū sic trifarie
sumptū / pro iure / pro obligatōe. et pro
ipso opere / correspondet beneficiū infra
rie proportionabiliter sumptū. scilz pro
iure. pro obligatōe et pro ipso opere. ¶
Unde beneficiū p̄ ipso iure sic potest de
scribi. q̄ est ius recipiēdi sustentatiōem
vite temporalis condēcentē / ratōne sui spi
ritualis officij. ¶ Obligatio autē ad be
neficiū prestandum / cōsurgit ex obli
gatōe que est ad officiaudū. Unde illi q̄
pure sponte ministrant spūalia / non
semper obligātur illis quibus fit hec mi
nistratio. quin habeant curatos vel pla
tos ad hoc ipz eis ministrādū obligatos.
alioq̄n duplici contritōe vel onere p̄merē
tur. ¶ Tere actus bñficij / actui officij vel
exercitio correspondet. et hoc vtiq; de iure
diuino z inseparabili. sicut deducit ap̄lus
ex multiplici radice sumpta. nunc a lege